

SCHOPENHAUER

AŞKA VE KADINLARA DAİR

-AŞKIN METAFİZİĞİ-

Toplu Eserleri - 1

6. Baskı

SAY

AŞKA VE KADINLARA DAİR

Arthur Schopenhauer
(d. 1788, Danzig - ö. 1860, Frankfurt am Main)

Ünlü Alman filozofu. 1813'te Jena'da *Über die vierfache Wurzel des Satzes vom Zureichender Grunde* (Yeterli Sebebin Dörtlü Kökü) adlı bir tez savundu ve 1818'de büyük eseri *Die Welt als Wille und Vorstellung*'u (İstenç ve Tasarım Olarak Dünya) yayımlandı. Berlin Üniversitesi'nde doçent (1820) oldu; 1831'de öğretim üyeliğinden ayrılarak Frankfurt'ta münzevi bir hayat yaşadı; alaycı ve nükteli eserleri arasında, *Über den Willen in der Natur* (Tabiatta İrade Üstüne) (1836), *Über die Freiheit des Menschlichen Willens* (İnsan İradesinin Hürriyeti Üstüne) (1839), *Die beiden Grundprobleme der Ethik* (Ahlakın İki Temel Meselesi) (1841), *Parerga und Paralipomena* (1851) yer alır. İki eseri de ölümünden sonra yayımlandı: *Hayatta Sağduyu Üstüne Özdeyişler* ve *Düşünceler ve Parçalar*.
Schopenhauer felsefesi, hem Kant idealizmine hem de Hint filozoflarına dayanır. Bütün doktrinini, özneyi de nesneyi de kapsayan tasavvur (Vorstellung) ve irade gücü kavramı üstüne kurar. Dünya bir tasavvurdur yani o akılda tasavvur edildiğinden başka bir şekilde düşünülemez *(idealizm)*. Schopenhauer, bu fenomenler dünyasının dayanağına, "irade" (istenç) adını verir ve her kuvveti bir irade olarak görür *(iradecilik)*. Bu irade varlıklarda, yaşama isteği veya yok etme sebeplerine karşı direnme ve onlara hâkim olma eğilimi olarak belirir. Zekâ bile yaşama isteğinin hizmetindedir; bununla birlikte, insan, her yaşantıda ve çabada kötülük ve acının bulunduğunu anlayınca, yaşama isteğinden kendini gene zekâ yoluyla kurtarabilecektir. Bu, hayat şartlarının karamsar bir analizidir ve Schopenhauer, kendisine ün sağlayan keskin zekâsını ve acı belâgatini bu konuda ortaya koymuştur. Ona göre, inkâr eden cinsel perhiz, tutkularla isteklerin gürültülü çağlayanını kurutan çilecilik yoluyla yapılmalıdır. Schopenhauer'in ahlakı, insanların özdeşliğinden ileri gelen acıma duygusuna dayanır.

Arthur Schopenhauer

Aşka ve Kadınlara Dair

Çeviren:
Ahmet Aydoğan

Say

Say Yayınları
Schopenhauer / Toplu Eserleri 1

Aşka ve Kadınlara Dair

ISBN 978-975-468-621-0
Sertifika No: 10962

Yayın Hakları © Say Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Özgün adı: *Über die Weiber (Parerga und Paralipomena II); Metaphysik der Geschlechtliebe (Die Welt als Wille und Vorstellung)*

Çeviren: Ahmet Aydoğan

Baskı: Kurtiş Matbaası
Topkapı-İstanbul
Tel: (0212) 613 68 94
Matbaa sertifika no: 12992

1. Baskı: Say Yayınları, 2006
6. Baskı: Say Yayınları, 2012

Say Yayınları
Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
e-posta: say@sayyayincilik.com • web: www.sayyayincilik.com
www.facebook.com/sayyayinlari

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
e-posta: dagitim@saykitap.com • online satış: www.saykitap.com

İçindekiler

Kadınlara Dair.....7

Cinsel Aşkın Metafiziği 31

KADINLARA DAİR*

Jouy'un şu birkaç satırdan ibaret sözü, *"Sans les femmes le commencement de notre vie seroit privé de secours, le milieu de plaisirs et la fin de consolation"*[1] kanaatimce kadınların hakiki övgüsünü Schiller'in (kadınları yüceltmek için kaleme aldığı) daha dikkatli bir düşünmenin mahsulü ve tezatlı üslubu ve karşıtları kullanımı nedeniyle daha etkileyici olan *"Würde der Frauen"* başlıklı şiirinden daha tam ve eksiksiz biçimde dile getirir. Aynı şey daha duygusal bir şekilde *Sardanapalus*'ta Byron tarafından dile getirilir:

The very first
Of human life must spring from woman's breast,
Your first small words are taught you from her lips,
Your first tears quench'd by her, and your last sighs
Too often breathed out in a woman's hearing,
When men have shrunk from the ignoble care
Of watching the last hour of him who led them.[2]

(Perde 1, Sahne 2).

Bu iki pasaj kadınların değerlendirilmesi için gerekli olan doğru bakış açısını göstermektedir.

* Ueber die Weiber (*Parerga und Paralipomena* II, Kapitel XXVII).

[1] [Yaklaşık olarak: "Kadınlar olmaksızın dünyadaki hayatımızın başlangıcı tam bir çaresizlik ve aczlyet: ortası zevkten mahrumiyet ve sonu teselliden yoksunluk olurdu."]

[2] [Yaklaşık olarak: *İnsan hayatı kadın göğsünden fışkırır/ Onun dudaklarından öğrenirsin ilk sözcükleri/ O siler ilk gözyaşlarını/ Son saatinde, erkekler kendilerine önderlik edene, zül sayarken bakmayı/ Odur duyan, son nefesini.*) (Ed.n.)

* * *

Kadınların zihinsel olsun bedensel olsun, büyük işler için yaratılmamış olduklarını anlamak için görüntülerine bakmak yeterlidir. Onlar hayatın cefasını yaptıklarıyla değil katlandıklarıyla çekerler – borçlarını doğum sancılarıyla, doğurdukları çocuğu bakıp büyütmeleriyle, sabırlı ve neşeli bir yoldaş (refik) olmaları gereken erkeğe itaatleriyle öderler. Onlar için değildir en yoğun ıstıraplar ve neşeler, büyük güç ve metanet gösterileri değildir onların payına düşen. Onların hayatı erkeğinkinden daha sakin, daha yumuşak ve daha önemsiz bir şekilde sürmeli ve esas itibariyle ne çok fazla mutlu ne çok fazla mutsuz olmalılar.

* * *

Kadınlar, tabiatları gereği ilk çocukluk dönemimizin bakıcıları ve mürebbiyeleri gibi davranmaya yatkındırlar (onlar bu işler için biçilmiş kaftandırlar), bunun tek nedeni kendilerinin çocuksu, uçarı ve kısa-dar görüşlü olmalarıdır – tek kelimeyle onlar bütün hayatları boyunca koca çocuklardır, çocuk ile gerçek anlamda bir insan olan yetişkin erkek arasında bir orta nokta, bir ara merhaledirler. Bakın görün bir genç kız, bir çocukla nasıl da oynar günler boyunca, nasıl da dans edip şarkı söyler hiç sıkılmaksızın: Sonra düşünün bir adam, dünyada tasavvur edilebilecek en iyi niyetlerle ne yapardı, ne gelebilirdi elinden onun yerinde olsaydı eğer?

* * *

Genç kızlarla sanki tabiat, dramaturjik bir anlamda *çarpıcı etki* denen şeyi göz önünde tutmuş görünür;

çünkü onları hayatlarının kalanı pahasına, birkaç yıllığına emsalsiz bir güzellikle, tam bir cazibe ve dolgunlukla donatır. Tabiat bunu öyle bir şekilde yapmıştır ki bu birkaç yıl boyunca bir genç adamın muhayyilesini bu sayede kendilerine tutsak edebilirler. Ve bu tutsaklık erkekleri, yaşadıkları müddetçe onların bakım ve gözetimini şu veya bu şekilde üstlenmeyi onurlu bir iş bilerek peşlerinden koşturup duracak boyutlara ulaşır. Eğer genç adam sadece aklıyla ve düşünüp taşınarak hareket etmiş olsaydı, bu onu böyle bir adım atmaya sevketmeye yetecek derecede uygun bir güvenceyi temin eder görünmezdi. Dolayısıyla tabiat, kadınları bütün yaratıklara yaptığı gibi, hayatlarının korunması için –ne eksik ne fazla– hizmetinde olacakları zaman müddetince, gerekli olan silah ve teçhizatlarla donatmıştır. Başka her yerde olduğu gibi burada da tabiat o hep bilinen tavrıyla, yani aşırı tutumlulukla hareket etmiştir. Nasıl ki dişi karınca birleşmeden sonra üreme amaçları için artık lüzumsuz, hatta tehlikeli hale gelmiş olan kanatlarını kaybeder, bir kadın da bir veya iki çocuk doğurduktan sonra güzelliğini büyük bölümü itibarıyla kaybeder ve muhtemelen aynı sebeplerden ötürü...

Dolayısıyla, genç kızların evle ilgili veya başkaca iş ve münasebetlere kalplerinde ikinci sırada, hatta safi şaka yahut latife türünden bir şey olarak yer verdiklerini görürüz. Ciddi bir şekilde dikkat ve emek sarf ettikleri tek şey, aşk, sevdiklerinin gönlünü kazanma, yahut giyim kuşam, cilt bakımı, dans etme ve bunlarla bağlantılı olan her şeydir.

* * *

Bir şey ne kadar soylu ve mükemmel ise, onun olgunluğa erişmesi de o kadar geç ve yavaştır. Erkek, akli me-

lekesinin ve ruhi kabiliyetlerinin olgunluğuna yirmi sekizinden önce nadiren ulaşır; kadınlar ise, henüz on sekiz yaşlarında... Fakat kadınların durumunda bu çok zayıf ve dar sınırlar dahilinde gerçekleşir. Bu sebepten ötürüdür ki kadınlar, bütün hayatları boyunca çocuk kalırlar, çünkü her zaman içinde bulundukları ana sıkı sıkıya bağlı kalarak sadece kendilerine en yakın olanı, olmak üzere olanı görürler, gerçek yerine bir şeyin görünüşüne teslim olurlar ve en önemli işlere karşı önemsiz şeyleri tercih ederler. Erkek, akli melekesinin ve ruhi kabiliyetlerinin sayesinde, hayvanlar gibi sadece içinde bulunduğu anda yaşamaz, fakat geçmiş ve geleceği hep göz önünde bulundurur ve değerlendirmelerini buna göre yapar; ve ihtiyat, temkin ve bu denli sık karşılaştığımız kaygı, endişe ve tedirginlik buradan kaynaklanır. Erkeklere göre, kadınlar daha zayıf muhakeme melekelerine sahip olmaları nedeniyle, bunun beraberinde getirdiği üstünlükler ve mahzurlar da kadınlarca daha az paylaşılır. Daha ziyade, kadınlar zihni bakımdan dar görüşlüdürler (miyopturlar), zira sezgiye dayalı kavrama melekeleri kendilerine en yakın olanı çok çabuk ve berrak bir şekilde algılarsada, görüş alanları çok dardır ve uzakta olan şeyleri ihata edemez. Dolayısıyla, elan mevcut olmayan ya da geçip gitmiş veya gelecekte olacak olan her şey onları erkeklerden çok daha az etkiler. Bu yüzdendir ki aşırılık ya da ölçüsüzlüğe daha büyük bir eğilim sergilerler ve öyle zamanlar olur ki bu eğilim çılgınlık derecesine varır. Γυνὴ τὸ σύνολὸν ἐστι δαπανηρὸν φύσει.[3] (*Gunae to synolon esti dapanaeron physei*) Kadınlar içten içe, mümkünse kocalarının sağlığında, ama her halükârda ölümlerinden sonra, istedikleri gibi harcayıp rahatça yaşayabilmeleri için, erkek-

[3] (Yaklaşık olarak: "Kadınlar doğaları gereği ölçüsüz-savurgandırlar.")

lerin para kazanmak için yaratıldıklarını düşünürler. Kocalarının, kazandıklarını evi idare etmeleri için kendilerine teslim etmeleri onların bu inançlarını güçlendirir.

Her ne kadar bütün bunlar bir sürü sakıncayı beraberinde getiriyor ise de şu faydası hatırdan çıkarılmamalıdır; kadınlar erkeklerden daha fazla şimdiki zamanda yaşarlar ve eğer içinde bulundukları bu an tahammül edilebilirse çok daha keskin ve kararlı bir şekilde onun tadını çıkarırlar. Kadınlara mahsus neşenin kökeni işte budur ve onları erkeklerin efkârını dağıtmak (ya da eğlendirmek) ve ihtiyaç duyulduğunda, yani tasa ve endişe ile bunaldıklarında erkeği teselli etmek için uygun hale getirir.

Eski zamanlarda Almanların yaptığı gibi, güç ve nazik meselelerde kadınlara danışmak hiçbir surette hafife alınacak bir mevzu değildir, çünkü onların meseleleri kavrayış ve değerlendiriş şekli bizimkinden oldukça farklıdır. Bu, öncelikle bahis konusu meseleye en yakın yolu tutmaları ve genellikle dikkatlerini en yakında duran şey üzerinde sabitlemeleri nedeniyle böyledir. Buna mukabil biz erkekler kural olarak, bunun hemen burnumuzun dibinde olması gibi basit bir nedenden ötürü daha ileriye bakar, daha ötesini görürüz; o zaman yakın ve basit bir görüş elde etmek için geriye, doğru bakış açısına çekilmemiz gerekli hale gelir. Kadınların yargılarında, bizden daha gerçekçi ve heyecansız olmalarının ve şeylerde gerçekten mevcut olan dışında hiçbir şey görmemelerinin sebebi işte budur. Buna mukabil biz erkekler, eğer tutkularımız uyanmış ise, şeyleri abartılı bir şekilde görmeye yahut var olmayan şeyi tasavvur etmeye yatkınızdır.

Kadınların, talihin gadrine uğramış olanlara karşı erkeklerden daha fazla müşfik olmaları, içinde bulunduk-

ları durumu duygusal olarak daha fazla paylaşmaları, dolayısıyla onlara daha yakın, daha candan ilgi göstermeleri de yine bu aynı kökene bağlanabilir. Diğer taraftan, kadınlar adalet, dürüstlük ve vicdanla ilgili meselelerde erkeklerden daha aşağıdır. Burada da, yine muhakeme melekelerinin zayıflıkları nedeniyle mevcut, sezgisel olarak algılanabilir ve gerçekliği hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak kadar açık olan şeyler, üzerlerinde daha büyük bir tesir icra eder. Öyle ki soyut düşünceler, değişmez düsturlar, sarsılmaz kararlılıklarla, daha genel bir söyleyişle, geçmiş ve gelecek telakkisiyle ya da elan mevcut olmayan ve uzakta olan şey mülahazasıyla bu tesire karşı koymak neredeyse mümkün değildir. Dolayısıyla, erdemin ilk ve asli niteliklerine kuşkusuz sahiptirler, fakat onları geliştirmek için zorunlu birer araç yahut vasıta olan ikincil niteliklerden çoğunlukla yoksundurlar. Kadınlar belki bu bakımdan bir karaciğeri olup da safra kesesi olmayan organizmaya benzetilebilirler. Burada yeri gelmişken *Abhandlung überdas Fundament der Moral* (*Ahlakın Temeli Üzerine Araştırmalar*) başlıklı incelememin § 71. bölümünde söylediklerime dikkat çekmek isterim.

Yukarıda söylenmiş olanlar hatırdan çıkarılmaksızın daha yakından bakılınca kadın mizacındaki temel kusurun "adalet duygusu"ndan yoksunluk olduğu görülecektir. Bu esas itibarıyla daha önce sözü edilmiş olan muhakeme kabiliyetindeki ve düşünme melekesindeki zayıflıktan kaynaklanır, fakat aynı zamanda kısmen tabiatın onlara daha zayıf cins olarak tahsis ettiği konuma kadar götürülebilir. Onlar, bu konumları gereği kuvvete değil fakat kurnazlığa bağımlıdırlar. Bu yüzdendir ki içgüdüsel olarak desise ve kurnazlığa yatkındırlar ve yalan söylemeye karşı iflah olmaz bir temayüle sahiptirler. Zi-

ra, nasıl ki aslanlar pençeler ve dişleri, filler ve domuzlar azı dişleri, boğalar boynuzları, mürekkep balığı suyu karartan mürekkebimsi sıvı ile donatılmışsa tabiat, kadınları da kendilerini korumaları ve savunmaları için ikiyüzlülük yahut riyakârlık melekesiyle teçhiz etmiştir. Tabiat, erkeklere fiziki güç ve akli meleke biçiminde bahşettiği kabiliyetin tamamını kadınlara bu şekilde bağışlamıştır.

Dolayısıyla, ikiyüzlülük yahut riyakârlık kadınlarda doğuştandır ve neredeyse kurnaz kadının olduğu kadar ahmakların da ayırt edici özelliğidir. Bundan ötürü, saldırıya uğradıklarında savunma silahlarına müracaat eden hayvanlar için bu durum ne kadar doğal ise, kadınların da her fırsatta ve vesileyle bundan yararlanmaları o kadar tabiidir ve bundan yararlanırlarken belli bir ölçüde haklarını kullanmaktan başka bir şey yapmadıkları düşüncesi içerisindedirler. Bu sebeple mükemmelen dürüst ve güvenilir, ikiyüzlülüğe yahut riyakârlığa yüz vermeyecek bir kadın belki de tasavvur edilemez ve yine aynı sebepten ötürü başkalarındaki ikiyüzlülük yahut riyakârlığı bu kadar çabuk görüp fark ediverirler, dolayısıyla onlarla bu konuda uğraşmak tavsiye edilmez. İfade edilen bu temel kusur ve onun beraberinde getirdiği her şeyden, sahtelik, sadakatsizlik, hainlik, kadirbilmezlik ve benzeri gibi nitelikler südur eder. Bir adalet mahkemesinde kadınlar, erkeklerden çok daha fazla yalan yere yeminden suçlu bulunurlar. Haddizatında yemin etmelerine izin verilip verilmemesi meselesi genellikle sorgulanan bir konudur. Hiçbir şey istemeyen hanımların dükkân tezgâhlarından gizlice bir şeyler alıp aşırmaları zaman zaman her yerde sık rastlanılır bir durumdur.

* * *

Tabiat insan neslinin sürdürülmesi işi için güçlü kuvvetli, genç ve yakışıklı erkekleri göreve çağırır; ta ki insan soyu yozlaşmasın. Bu, tabiatın sarsılmaz iradesidir ve ifadesini kadınların tutkularında bulur. Bundan daha eski yahut daha güçlü bir yasa yoktur. O halde, yazık o erkeğe ki talep ve çıkarlarını onun karşısına çıkaracak, onun yolunu kesecek şekilde ortaya koyar,* çünkü ne yaparsa yapsın, ne söylerse söylesin ilk ciddi karşılaşmada acımasızca ezileceklerdir. Zaten kadınların davranışlarına hakim olan gizli, telaffuz edilmemiş, hatta farkında olunmayan, ama asli ve fıtri olan ahlaki ilke şudur: "Ferde, yani bizlere çok az dikkat ederek türün üzerinde haklar elde etmiş olduklarını düşünenleri aldatırken (faka bastırırken) haklı ve makul sebeplerimiz vardır bizim. Türün terkip ve teşekkülü, dolayısıyla mutluluğu bizim ellerimize bırakılmıştır ve dünyaya getirdiğimiz bir sonraki nesil aracılığıyla bizim ihtimamıza emanet edilmiştir; gelin ödev ve sorumluluklarımızı titizlikle yerine getirelim."

Fakat kadınlar, hiçbir surette bu temel ilkenin *in abstracto* idrakinde değillerdir, onlar bunun ancak *in concreto* bilincindedirler ve bunu fırsat elverdiğinde hareket ettikleri tarzın dışında başka bir şekilde ifade etme yolları yoktur. Dolayısıyla, vicdanları genellikle onları bizim zannettiğimiz kadar sıkıntıya sokmaz, çünkü yüreklerinin en karanlık derinliklerinde fert için duydukları ödev ve sorumluluklara karşı gelerek, üzerlerindeki talebi kıyas kabul etmez derecede daha büyük olan türe karşı vecibelerini çok daha iyi yerine getirdiklerinin idrakindedirler. Söz konusu meselenin daha ayrıntılı bir tetkiki baş eserim *Die Welt als Wille und Vorstellung*'un II. cilt, 44. bölümünde bulunabilir.*

* (Ya da: "Hak ve çıkarlarını onunla çelişecek, onunla çatışacak şekilde düzenler.")
* (Bir sonraki bölüme bakınız.)

Kadınlar esasen bütünüyle insan soyunun sürdürülmesi için var olduklarından ve kaderleri burada sona erdiğinden[5] genellikle bireyden ziyade tür için yaşarlar ve yüreklerinin derinliklerinde bireyinkilere göre türün iş ve meseleleri daha derin biryankı bulur. Bu, onların bütün varlıklarına ve hareket tarzlarına belirli bir hafiflik yahut uçarılık, genellikle esaslı biçimde erkeklerinkinden farklı olan belli bir eğilim kazandırır. İşte, evlilik hayatında bu kadar sık karşılaşılan ve adeta normal bir durum haline gelen anlaşmazlık ve uyumsuzluğu doğurup geliştiren şey budur.

* * *

Erkekler arasındaki doğal hissiyat, safi kayıtsızlıktır (aldırmazlıktır), buna mukabil kadınlar arasında bu, gerçek düşmanlık yahut husumettir. Bunun nedeni erkekler arasında *odium figulinum*un,* günlük iş ve ilişkilerle sınırlı olması (onların özel ilgi ve çıkar birliğinin ötesine geçmemesi), fakat kadınlar arasında bütün cinsi kucaklamasıdır, çünkü onların tek bir işi vardır. Hatta sokakta birbirleriyle karşılaştıklarında birbirlerine sanki *Guelphler*** ve *Ghibellineler**** gibi bakarlar. Ve iki kadının tanışırken birbirlerine, iki erkeğin benzer bir durumda göstereceğinden daha büyük bir ihtiyat ve riyakârlıkla davranmaları bilinen bir hususlur. Bu yüzdendir ki iki kadın arasında iltifat ve takdir ifadelerinin değiş-tokuşu iki erkek arasındakinden çok daha gülünç-

[5] (Ya da: "kaderleri onunla özdeşolduğundan...")

* (Mesleki kıskançlık yahut husumet.)

** (*Guelfo*, Papa yanlıları.)

*** (*Ghibbelino*, Papa yanlılarına karşı aristokratlarpartisinin mensupları.)

tür. Ayrıca bir erkek kural olarak başkalarına, hatta kendisinden aşağı olanlara bile, belli bir saygı ve insancıllıkla hitap ederken, yüksek tabakadan bir hanımın kendisinden daha aşağı konumda olan birisine (sözünü ettiğim onun hizmetinde olan birisi değil) hitap ederken, genellikle takındığı kibir ve istikrah ifadesi tek kelimeyle tahammül edilmezdir. Bunun sebebi, muhtemelen kadınlar arasındaki sınıf yahut tabaka farklılıklarının erkeklerin arasında olduğundan daha güvenliksiz, daha belirsiz olmasıdır yahut da erkeklerin durumunda hesaba katılması veya değerlendirme konusu yapılması gereken yüzlerce şey varken, kadınlar için bunun her zaman tek bir şeyden, yani erkeklerin teveccühünü kazanmaktan ibaret olmasıdır. Bunlara ilaveten işlerinin tek yanlı doğası nedeniyle erkeklere göre kadınların kendi aralarında daha yakın bir ilişki içerisinde bulunmaları ve sınıf yahut tabaka farklılıklarını bu sebepten ötürü daha belirgin ve göze çarpar hale getirmeye çalışmalarını da sıralayabiliriz.

* * *

Bu bodur, dar omuzlu, geniş kalçalı ve kısa bacaklı soya, *"cins-i latif"* ismini verebilen sadece cinsel içgüdüsüyle aklı yahutgörüş ufku bulutlanıp kararmış olan erkeklerdir, çünkü kadın cinsinin bütün güzelliği bu içgüdüye dayanır. Onlara, güzel demek yerine *estetikten yoksun cins* demek daha doğru olurdu. Ne müzik ne şiir ne de güzel sanatlar için gerçek anlamda bir duygu ve duyarlığa sahiptirler onlar; hoşça vakit geçirme arayışlarına yardımcı olsun diye eğer böyle bir şeye soyunacak olsalar bu her ne ise onu alayayahut hafifealmaktan asla öteye geçmez.

Bu yüzdendir ki kadınlar herhangi bir şeye *safi ve münhasıran nesnel bir alaka* duyma kabiliyetinden mahrumdurlar. Bunun izahını şimdi anlatacağım noktada buluyorum: Bir erkek, şeyler üzerinde ya onları anlayarak yahut zorlayarak *doğrudan* hakimiyet kurmaya çalışır. Fakat bir kadın, her zaman ve her yerde *dolaylı*, yani bir erkek aracılığıyla hâkimiyete sevkedilir; onun bütün *doğrudan* hâkimiyeti sadece erkekle sınırlıdır. Dolayısıyla, kadınların mizacında, doğalarının en derinlerinde her şeyi erkeği elde etme aracı olarak görme temayülü kökleşmiştir ve başka herhangi bir şeye alakası her zaman asılsız, taklidi bir alakadır, esasen amaçlarına eriştirecek, yosmalık, yapmacık ve kandırmacadan müteşekkil dolambaçlı bir yoldan başka bir şey değildir. Nitekim, Rousseau bile ilan etmiştir: *"Les femmes, en général, n'aiment aucun art, ne se connoissent à aucun et n'ont aucun génie"* (*Lettre à d'Alembert*, not XX).[6]

Görünen sathın altına nüfuz edebilen herkes bunun böyle olduğunu teslim etmek zorunda kalmıştır. Bunun için kadınların bir konsere, bir operaya, bir tiyatro oyununa gösterdikleri dikkat ve alakaya bakılması yeterlidir – en büyük şaheserlerin en harikulade pasajlarında çene çalıp gevezelik etmekten kendilerini alamamalarındaki çocukça saflık sözgelimi. Greklerin kadınları tiyatrolarına sokmadıkları eğer doğru ise, bunda tamamen haklı olduklarını teslim etmek gerekir, çünkü en azından böylelikle tiyatrolarında bir şey dinlemeleri müm-

[6] ("Genel olarak kadınlarda herhangi bir sanata dönük bir sevgiye tesadüf edilmez: herhangi bir şey hakkında doğru ve gerçek bir bilgi sahibi değillerdir; dehadan yoksundurlar.")

kün olurdu. Günümüzde *taceat mulier in ecclesia** ikazının yerine *taceat mulier in theatro*** ikazının konulması çok daha isabetli olurdu ve belki bu uyarı perdenin üzerine büyük harflerle kazınabilirdi.[7]

Eğer bütün kadın cinsinin en seçkinlerinin güzel sanatlarda hiçbir zaman gerçekten büyük, hakiki, özgün ve sahici olan hiçbir şey başaramadıkları ya da hangi türden olursa olsun dünyaya kalıcı değere sahip hiçbir eser veremedikleri akılda tutulursa, kadınlardan farklı hiçbir şey beklenilmemesi gerektiği kendiliğinden anlaşılır. Fakat bu teknik, bizim olduğu gibi onların da yetenek sınırları içinde olan resim alanında en çarpıcı biçimde ortadadır ve bu yüzdendir ki resimde çok çalışkan ve gayretlidirler. Hal böyleyken, yine de görülmeye değer tek bir büyük resim ortaya koymuş değillerdir, bunun tek ve basit nedeni resimde böylesine doğrudan gerekli ve vazgeçilmez şey olan zihni-fikri nesnellikten mahrum olmalarıdır. Onlar asla öznel bir bakış açısının ötesine geçemezler, bu her şeyde böyledir. Sıradan kadınların resim sanatına karşı gerçek anlamda bir duyarlığa bile sahip olmamaları bununla uyumludur: Çünkü *natura non facit saltus.*[8]

Huarte üç yüz yıldır şöhretinden bir şey kaybetmemiş olan ünlü kitabı, *Examen de ingenios para las scienzias*'ta kadınların yüksek kabiliyetlere sahip olmadığını ileri sürer. Önsözde der ki: *La compostura natural, que la muger tiene en el celebro, no es capaz de mucho ingenio ni de mucha sabiduria* ve ardından c. 15: *quedan-*

* (*Kadınlarınız kilisede sessizce otursun.*)

** (*Kadınlar tiyatroda sessiz dursun.*)

[7] (Korinthoslular I. 14:34. Devamı şöyledir: "Çünkü onlara söylemek için izin yoktur ancak şeriatin de dediği gibi, tabi olsunlar.")

[8] (Tablat (bir türden diğerine) yavaş yavaş ilerler ya da sıçrama yapmaz.)

do la muger en su disposicion natural, todo genero de letras y sabiduria, es repugnante a su ingenio; –: las hembras (por razon de la frialdad y humedat de su sexo) no pueden alcançar ingenio profundo: solo veemos que hablan con alguna aparencia de habilitat, en materias livianas y faciles,[9] ve benzeri. Münferit yahut kısmi istisnalar kuralı değiştirmez; kadınlar, bir bütün olarak alınacak olursa, en su katılmamış ve en onulmaz *philister*lerdir[10] ve öyle kalacaklardır. Ve kocalarının rütbe, makam ve unvanlarını paylaşmalarına izin veren şu saçma uzlaşma yüzünden, kocalarının *alçak* emelleri için sürekli bir uyarıcı, teşvik edici olurlar. Ve ayrıca onların *philister*likleri yüzündendir ki başını çektikleri ve hakim rengini verdikleri modern toplum çürümüştür.

Toplum içerisindeki yerlerinin-mevkilerinin belirlenmesi konusunda I. Napoleon'un *Les femmes n'ont pas de rang*[*] düsturu doğru bir bakış açısı olarak kabul edilmelidir. Başka meselelerle alakalı olarak da Chamfort, çok doğru ve haklı biçimde şunları söyler: *Elles sont faites pourcommercer avec nos falblesses avec notre folie, mais non avec notre raison. Il existe entre elles et les hommes des sympathies d'épiderme et très-peu de*

[9] (Kadınların beyinlerindeki doğal yapı akla, hatta öğrenmeye çok fazla bir yer ayırmaz ... Kadınlar doğal mizaçlarına sadık kaldıkları sürece, edebiyat ve bilginin her türü onların aklı için iğrenç ve uzak durulacak bir şeydir... Kadınlar (cinslerine özgü olan soğukluk ve yaşlık nedeniyle) derin bir zekâya erişemezler ve onları belli bir becerikllllik havası içinde sadece önemsiz ve basit şeyler üzerinde çene çalarken görürüz.)

[10] (Hatırlanacağı üzere bu tabire Schopenhauer basit bir tarif getirmiş ve şöyle demişti: "*Philister zihinsel ihtiyaçları olmayan* bir insan diye tarif edilir.")

[*] (*Kadınların mevkii yoktur.*)

sympathies d'esprit d'âme et de caractére.[11] Onlar, *sexus sequior*durlar,* birinciye göre *her* bakımdan daha aşağıdırlar; zayıflıklarından sakınılmalıdır (zayıflıklarına karşı ihtiyatla davranmak gerekir), fakat kadınlara aşırı bir saygı ile davranmak tek kelimeyle gülünçtür ve böyle bir şey bizi onların gözünde küçük düşürür. Tabiat, insan soyunu iki parçaya böldüğünde, çizgiyi tam ortadan çekmemiştir. Müspet ve menfi kutuplar arasındaki aynm, kutupluluk ilkesine göre, sadece niteliksel değil, ama aynı zamanda nicelikseldir de.

Eski dünyanın ve Doğunun insanları, kadınları bu ışıkta görmüşlerdir; onlar kadınların gerçek konumunu Fransızlara ait köhne centilmenlik ve saçma saygı fikirlerimizle –ki Hıristiyan-Töton budalalığının en yüksek mahsulüdür– bizden daha iyi tanıyıp takdir etmişlerdir. Bu (çağdaş) fikirler, onların daha kibirli ve kurumlu olmalarına hizmet etmekten başka bir işe yaramamıştır, o kadar ki onları bu halde görüp de kutsallıklarının ve dokunulmazlıklarının farkında olduklarından kafalarına esen her şeyi yapabileceklerini düşünen Benares'teki kutsal maymunları hatırlamamak mümkün değildir.

Fakat Batıda kadın, daha doğrusu "hanımefendi" kendisini bir *fausse position*da** bulur; çünkü kadın, eskilerin daha doğru adlandırmasıyla *sexus sequior*'dur, övgü ve saygı konusu olmaya, yahut başını erkekten daha

[11] ("Onlar bizim zayıflıklarımız ve budalalıklarımızdan, fakat aklımızdan değil, yararlanmak için yaratılmıştır. Kadınlarla erkekler arasındaki duygudaşlıklar tende kalır, ruh yahut hissiyat veya karaktere pek ilişmez.")

* (*İkinci cins.*)

** (Yanlış konum.)

yüksekte tutmaya ve onunla aynı haklara sahip olmaya layık değildir. Bu yanlış konumun sonuçlan yeterince açıktır. Bu nedenle insan soyunun bu "iki numarası" eğer Avrupa'da hak ettiği yere oturtulsa ve şu başbelası "hanımefendi" tekerlemelerine –ki bu bizi sadece Asyalıların alay konusu yapmalarına ve haflfsemelerine yol açmakla kalmayıp, aynı zamanda Greklerin ve Romalıların önünde de gülünç duruma düşürmektedir– son verilseydi bu ziyadesiyle arzu edilir bir şey olurdu. Eğer bu başarılabilirse, içtimai, medeni ve siyasi ilişkilerimizin mevcut durumu hudutsuz derecede iyileşecektir. (Kadınları tahta varis olma hakkından mahrum eden) Sal Franklarının veraset yasasına lüzum kalmazdı; bu lüzumsuz, zait, bilindik bir söz addedilirdi.

Avrupalıların "hanımefendisi", doğrusunu söylemek gerekirse var olmaması icap eden bir yaratıktır: O ya bir ev kadını ya da ev kadını olmayı umut eden bir genç kız olmalıdır; ve o kibirli, kurumlu olmak için değil fakat uysal ve munis olacak şekilde yetiştirilmelidir. Aşağı sınıftan kadınların, bir başka ifadeyle, bu cinsin büyük çoğunluğunun Doğuda olduğundan daha çok mutsuz olması Avrupa'daki "hanımefendiler" gibi yaratıklar varolduğu içindir. Lord Byron bile şunlan kaydeder (*Letters and Papers*, der. Thomas Moore, C. II. s. 454): *Thought of the state of women under the ancient Greeks–convenient enough. Present state, a remnant of the barbarism of the chivalric and feudal ages–artificial and unnatural. They ought to mide home–and be well fed and clothed–butnot mixed in society. Well educated, too, in religion– but to read neither poetry nor politics–nothing but books of piety and cookery. Music–drawing–dancing–also a little gardening*

and ploughing now and then. I have seen them mending the roads in Epirus with good success. Why not, as well as hay-making and milking?•

* * *

Avrupa'da yürürlükte olan kanunlar, kadını erkeğin dengi olarak kabul etmektedir – bu yola yanlış noktadan başlamaktır. Tekeşlilik caridir ve evlenmek demek hakları bölüşmek, ödev yahut sorumlulukları ise ikiye katlamaktır. İmdi, kanunlar kadınlara erkeklerle eşit haklar bahşettiğinde onlara aynı zamanda erkeklere özgü bir akıl gücü de kazandırmış olmalıydı. Halbuki, kanunların kadınlara bahşettiği imtiyaz ve payeler tabiatın onlara titizlikle ölçüp biçerek taksim ettiği şeyi aştığı nispette, bu imtiyazları gerçekten paylaşan kadınların sayısı da o ölçüde azalmaktadır. Dolayısıyla geri kalanlar, diğerlerine tabiatın bağışladığından fazlası verildiği kadarıyla doğal haklarından mahrum edilmektedir.

Çünkü tek eşliliğin ve ona eşlik eden evlilik yasalarının kadınlara tahsis ettiği gayrıtabii ayrıcalıklı konum –ki bu sayede onlar her bakımdan erkeklerin dengi olarak kabul edilmektedir, oysa hiçbir surette böyle değillerdir– aklı başında ve basiret sahibi erkeklerin böylesine gayrı adil bir düzenlemeye büyük bir fedakârlıkta bulun-

• (*Antik Grekler döneminde kadınların durumu düşünülecek olursa, bu yeterlidir. Şimdiki durum, şövalyeliğin ve feodal çağların barbarlığının bir kalıntısı, suni ve gayrıtabiidir. Onlar eve göz kulak olmalıdır – yedirilip içirilmeli, giydirilip kuşandırılmalıdır– fakat topluma karıştırılmamalıdır. Din bahsinde iyi eğitim de görmeli, ama ne şiir ne siyasetle meşgul olmamalı, din ve yemek kitaplarından başka bir şey okumamalılar. Müzik, resim, dans keza az biraz bahçecilik ve ara sıra da çift sürme... Epirus'ta yollan başanyla tamir ettiklerini gördüm. Neden aynı zamanda ot biçme ve süt sağma olmasın?*)

madan ve rıza göstermeden önce bir hayli düşünmelerine (titizlenmelerine) neden olmaktadır.[12] Bu sebepten ötürü, çok evliliğe izin veren uluslar arasında kadınlar mutlaka geçinmenin bir yolunu bulmaktadır. Halbuki tek eşliliğin geçerli olduğu ülkelerde evli kadınların sayısı sınırlıdır ve bir geçim yolu bulamayan kadınların sayısı artmaktadır; yüksek sınıfa mensup olanlar hiçbir işe yaramayan kız kurulan olarak meraksız, heyecansız kupkuru bir hayat sürmekte, aşağı tabakadan olanlarsa tabiatlarına uygun olmayan çok zor ve iğrenç işler yapmaya mahkûm edilmekte ya da fahişeliğe zorlanmaktadır ve onurdan yoksun olduğu kadar sevinçsiz ve neşesiz de olan bir hayat beklemektedir onları. Fakat bu şartlar altında erkeklerin arzularını tatmin etmek için bir gereklilik haline gelmektedirler, dolayısıyla konumları açıkça, koca bulmuş ya da bulmayı umut edebilecek derecede talihin kayırdığı diğer kadınları yoldan çıkmaktan koruyacak ve toplum nezdinde kabul görmüş bir sınıf yahut meslek olarak tanınmaktadır. Sadece Londra'da seksen bin fahişe vardır. O halde, bu en korkunç akıbete böylesine koşarcasına yaklaşmış olan bu kadınlar tekeşliliğin sunağına götürülen insan kurbanlar değil de nedir?

[12] Ne var ki evlenecek durumda olup da evlenmeyenlerin sayısı çok daha fazladır. Bu durumda olan erkeklerin hemen hepsi arkalarında çok kere kendisini geçindirecek imkândan yoksun ve kendi cinsi için uygun olan uğraşı kaybettiği için her halükârda az veya çok mutsuz olan yaşı geçkin kızlar bırakmaktadır. Diğer taraftan, bir çok erkeğin evliliğin hemen ardından baş gösteren ve belki otuz yıl veya daha fazla bir zaman sürecek müzmin bir hastalığı bulunan bir karısı vardır; bu durumda ne yapacaktır o? Bir başka erkek için karısı çok yaşlı hale gelmiştir; bir üçüncüsü için karısının içi şimdi ona karşı öfke ve nefretle dolmuştur. Avrupa'da bütün bunların ikinci kadınla evlenmelerine izin verilmez, halbuki Asya ve Afrika'da böyle değildir. Tekeşlilik kuralına rağmen güçlü, kuvvetli ve sağlıklı bir erkek, her zaman cinsel dürtüsünü hisseder ... *Haec nimis vulgaria etomnibusnota sunt.* (Ne var ki böyle şeyler önemsizdir ve herkesin malumudur.)

Burada sözü edilen ve böylesine mutsuz ve uğursuz bir konuma yerleştirilmiş kadınlar, kibir ve kurumlarıyla, yapmacık ve sahte halleriyle Avrupalı hanımefendinin kaçınılmaz mütekabilleridir. Bu yüzdendir ki çok evlilik *bütün yönleriyle* ele alınacak olursa itiraf etmek gerekir ki kadın cinsinin gerçek anlamda hayrınadır. Ve diğer yandan karısı müzmin bir hastalıktan mustarip olan, çocuk doğuramayan ya da kendisi için zaman içerisinde yaşlı hale gelmiş olan bir erkeğin neden bir ikinci kadın almaması gerektiğinin makul bir nedeni yoktur. Görünen o ki çoğu insan sırf bu gayrıtabii tekeşlilik kurumunu reddettiği için Mormonluğu benimsemektedir.[13] Kadınlara gayrıtabii hakların bahşedilmesi doğalarına uygun olmayan vazifeleri zorla kabul ettirmiştir, ne var ki bunların yerine getirilmemesi onları mutsuz hale getirmektedir.

Sözgelimi çoğu erkek, içtimai mevkii ve mali durumu söz konusu olduğu kadarıyla bu yolla parlak bir eşi kendisine bağlama umudu olmadıkça evliliği akıllıca bir yol olarak düşünmemektedir. O zaman evliliğin şartlarından farklı, yani karısına ve çocuklarına güvenli bir gelecek sağlayacak olan koşulların dışında kendi seçimi olan bir kadını elde etmeyi arzulamaktadır. Bu koşullar ne kadar adil, makul ve uygun olursa olsun ve medeni toplumun temeli olarak sadece evliliğin bahşedebileceği aşırı imtiyazlardan vazgeçerek ne kadarrıza gösterirse göstersin, kadın mutlaka belirli bir ölçüde saygınlığını kaybedecek ve yalnız bir hayat sürecektir. Çünkü insan tabiatı bizi başkalarının görüşlerine değeri ne olursa olsun aldırmayacak derecede bağımlı kılar. Buna mukabil eğer kadın razı olmazsa, sevmediği bir adamla evlenmeye zorlanma veya bir kız kurusu olarak pörsüyüp buruşma tehli-

[13] (Cinsi münasebet bakımından hiçbir kıta, bu gayritabii tekeşlilik kurumu yüzünden Avrupa kadar gayriahlaki bir durum içerisinde değildir.)

kesiyle yüz yüze gelecektir, ancak bir yuva kurmak için ona ayrılmış olan zaman çok kısadır. Tekeşlilik kurumunun bu yanı göz önünde tutulduğunda, Thomasius'un derin biçimde bilgilendirici incelemesi *De concubinatu* gerçekten okunmaya değerdir, zira Luther Reformuna kadar bütün uygar uluslarda ve bütün çağlarda kapatmalığa izin verildiğini, hatta onun belli bir ölçüde kanunlarca tanınmış ve haysiyetsizlikle birlikte anılmamış bir kurum olduğunu gösterir. Sahip olduğu bu konumu Luther Reformuna kadar korumuştur ki o zaman da ruhban sınıfının evliliğini meşrulaştırmanın bir başka aracı olarak kabul edilmiştir; bunun üzerine Katolikler bu konuda geride kalmayı göze alamamışlardır.

Çokeşliliğin *tartışılacak* bir yanı yoktur, her yerde karşılaşılan bir olgu olarak kabul edilmelidir, çözülmesi gereken sorun bu konunun nasıl *düzenleneceğ*inden ibarettir. O halde, gerçek tekeşlilik taraftarları nerededir? Hepimiz en azından bir müddet, çoğumuz ise *her zaman* çok eşli yaşarız. Dolayısıyla, her erkek çok kadına ihtiyaç duyduğundan, ona bu konuda izin vermekten, hatta çok kadın bulmayı ona yerine getirilmesi gereken bir vecibe olarak yüklemekten daha doğru bir şey yoktur. Bu suretle kadın boyun eğen bir varlık olarak eski doğru ve doğal konumuna geri döndürülecektir ve saygı ve hürmet konusundaki gülünç iddialarıyla "hanımefendi", bu Avrupa uygarlığının ve Hıristiyan-Töton budalalığının hilkat garibesi, artık var olmayacaktır. *Kadınlar* yine var olacak, fakat Avrupa'nın şimdilerde dolu olduğu *mutsuz kadınlar* değil. Mormonların bakış açısı doğrudur.

* * *

Hindistan'da kadınlar asla bağımsız değildir, her biri Manu Yasası'na (Bölüm, 5, l. 148) bağlı olarak ya baba-

sının yahut kocasının ya kardeşinin ya da oğlunun denetimi altındadır.[18]

Dul kadınların ölmüş olan kocalarının ardından kendilerini kurban etmeleri hiç şüphesiz insanı rahatsız eden bir düşüncedir, fakat kocasının, çocuklarım için çalışıyorum diye kendini avutarak bütün hayatı boyunca yorulmak bilmeksizin kazandığı parayı, âşıklarıyla yemesi de bir o kadar insanı isyan ettiren bir düşüncedir. *Medium tenuere beati.** Bir annenin ilk aşkı, tıpkı hayvanların ve erkeklerin olduğu gibi, tamamıyla *içgüdüsel*dir, dolayısıyla çocuk artık fiziksel bakımdan âciz ve çaresiz durumdan kurtulunca bu azalır. Bundan sonra ilk aşkın yerini alışkanlık ve akla dayalı bir aşk alır; fakat bu çoğu kez, özellikle anne çocuğunun babasını sevmediğinde ortaya çıkmaz. Bir babanın çocuklarına duyduğu sevgi farklı türden ve daha samimi, daha uzun ömürlü bir sevgidir; bunun temelinde çocukta kendi iç benliğini bulup tanıma yatar ki, bu duygu kökeni bakımından metafizik bir mahiyete sahiptir.

Söz konusu olan ister eski dünya ister yeni dünya olsun, neredeyse bütün uluslarda, hatta Hotantolar[19] arasında bile ölenin malvarlığından münhasıran erkek mirasçılar istifade eder, bu uygulamadan sadece Avrupa'da uzaklaşılmıştır. Erkeğin uzun yıllar binbir güçlükle çabalayıp didinerek elde ettiği servetin ölümünden sonra, tereke olarak akıl eksiklikleri yüzünden ya kısa za-

[18] (Bkz. G. T. Bettany, *Dünya Dinleri Ansiklopedisi*, SayYayınları, s. 260 vd.)

* (Ne mutlu orta yolu tutanlara.)

[19] (*Chez les Hottentots, tous les biens d'un pere descendent al'aine des fils, ou passent dans la meme famille au plus proche des males. Famais ils ne sont divises, jamais les femmes ne sont appelees a la succession.* (Ch. G. Leroy, *Lettres philosophiques sur l'intel:gence et la perfectibilite des animoux, avec quelques lettres sur l'homme.* Nouvelle Edit., Paris, an X (1802), p. 298).
Hotantolarda bir babanın bütün mal varlığı en büyük oğula ya da aynı aile içindeki en yakın erkek akrabalara geçer. Miras asla bölünmez ve kadınlar hiçbir surette mirasçı olamazlar.)

manda yoktan yere heba edecek yahut başka türlü ellerinden uçup gidecek olan kadınların eline geçmesi yaygınlığı ölçüsünde büyük bir adaletsizliktir ve kadınların mirasçılık hakları sınırlanarak bunun önüne mutlaka geçilmelidir. Bana kalırsa ister dul olsun ister genç kız olsun kadınların, miras bırakanın erkek mirasçısı olmaması halinde, rehin yahut ipotekle güvence altına alınmış mülkiyet üzerinden hayat boyu kendilerine ödenecek faiz gelirlerinin ötesinde, taşınmaz mülkiyetinin yahut sermayenin özü üzerinde hak sahibi olmalarına izin verilmese bu daha iyi bir düzenleme olurdu. Parayı kazanan kadınlar değil, erkeklerdir dolayısıyla kadınların ona kayıtsız şartsız sahip olmalarında, ne de onu idare edebilmelerinde meşru bir taraf yoktur. Kendilerine kelimenin gerçek anlamında servet, bir başka söyleyişle tahviller, hisse senetleri gibi menkul, konut-arazi gibi gayrı menkul sermaye değerleri miras olarak kaldığında, asla onu serbestçe tasarruf edebilme hakkı verilmemelidir. Her zaman bir koruyucuya, bir vasiye ihtiyaç duyarlar ve hangi koşullar altında olursa olsun asla kendi çocuklarının vasisi olmamalıdırlar.

Erkeklerinkinden daha büyük olduğu ispat edilemese de kadınların kendilerini beğenmişlikleri, içinde bütünüyle maddi bir istikamet tutma (ya da münhasıran maddi şeyler etrafında dönüp durma) eğiliminde olan büyük bir tehlike yahut kötülük barındırır. Demek istediğim kişisel güzellikleri, güzel ve gösterişli giysiler, incik boncuklar, tantana ve şatafat, kadınların büyüklenme vesilesidir. Kadınların, toplum içindeki payının bu kadar büyük olmasının sebebi budur. Böylesine *savurgan* ve *ölçüsüz* olma temayüllerinin arkasında da bu yatar ki muhakeme kabiliyetleri ne kadar zayıf ise bu o kadar fazla olur. Bu gerçeğe binaen eski dünyadan bir ya-

zar, kadınların bu savurgan tabiatları hakkında şöyle söyler: Γυνὴ τὸ σύνολόν ἐστι δαπανηρὸν φύσει[16] (*Gunae to synolon esti dapanaeron physei*).

Fakat erkekler için büyüklenme çoğunlukla akıl, anlayış, öğrenim, bilgi, cesaret ve benzeri gibi maddi olmayan üstünlükler istikametinde gelişir (ya da bu gibi meleke ve nitelikleri kendine konu edinir). Aristoteles, *Politika*'da Spartalıların kadınlarına çok fazla şey vererek, miras ve drohoma haklarını kabul ederek ve onlara büyük miktarda bağımsızlık ve özgürlük tanıyarak kendi üstün konumlarını kendi elleriyle tehlikeye soktuklarını izah eder ve bunun, Sparta'nın çöküşüne ne büyük katkıda bulunduğunu gösterir.[17] Daha sonraki bütün sıkıntı ve sorunları, sonucu olarak görmemiz gereken Birinci Devrim ile sonunda varacağı yere varmış olan saray ve hükümetin zaman içerisinde çürüyüp tefessüh etmesinden, Fransa'da XIII. Louis'nin zamanından beri gittikçe artış göstermiş olan kadınların tesiri sorumlu tutulamaz mı? Her halükârda kadın cinsinin, "hanımefendi"nin varlığı ile böylesine belirgin biçimde gün yüzüne çıkmış olan bu yanlış konumu bizim toplumsal durumumuzda en temel kusurdur ve onun tam kalbinden zuhur eden bu kusur zararlı tesirini kaçınılmaz olarak dört bir tarafa yayacaktır.

Kadının fıtraten itaat etmek için yaradılmış olması, gayrıtabii mutlak bağımsızlık konumuna yerleştirilmiş olan her kadının hiç vakit kaybetmeden kendisini öyle veya böyle denetilip yönetileceği bir erkeğe bağlamasından anlaşılmalıdır. Bunun nedeni, onun bir efendiye ih-

[16] (Brunck, *Gnomici Poetae Graeci*, m. 115 (Yukarıda (3) numaralı dipnota bakınız.)

[17] II. Kitap, 9. Bölüm.

tiyaç duymasıdır. Eğer genç ise bu erkek; bir âşık, ihtiyar ise günah çıkarıcı bir rahiptir.

* * *

Nadiren [18] karşılaşılan istisnalardışında bütün kadınlar savurganlığa meyyaldir, dolayısıyla mevcut her servet onların ahmaklığından korunmalıdır; bu serveti kendilerinin kazandığı ender durumlar hariç elbette. Bu sebepten ötürü ben o kanaatteyim ki kadınlar asla tam olarak büyümez ve Hindistan'da olduğu gibi, bu ister bir baba, koca, oğul isterse devlet olsun, her zaman bir erkeğin fiili gözetimi altında olmalıdır. Dolayısıyla kendilerinin kazanmadıkları hiçbir serveti keyfi biçimde dağıtmalarına göz yumulmamalıdır. Diğer yandan bir annenin, çocuklarının babalarının mirasından kalan payının seçilmiş mutemedi ve kayyumu olmasına izin vermeyi dahi affedilmez ve tehlikeli bir ahmaklık olarak görüyorum. Çoğu durumda böyle bir kadın çocukların babasının onların geleceğini düşünerek bütün ömrü boyunca kan ter içinde çalışıp didinerek kazandığı her şeyi aşığıyla çarçur edecektir. Kocasının ölümünden sonra evlenip evlenmemesi fark etmez, sonuç her durumda aynı olacaktır.

Homeros bize şu tavsiyede bulunur.

Οἷσθα γάρ, οἷος θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι γυναικός
Κείνου βούλεται, οἶκον ὀφέλλειν, ὅς κεν ὀπυίοι,
Παίδων δὲ προτέρων καὶ κουρίδιοιο φίλοιο
Οὐκέτι μέμνηται τεθνηότος, οὐδὰ μεταλλᾷ.[19]

(Odysseia, XV. 20-3)

[18] (Bu bölüm *Parerga und Paralipomena*, Bd. II, Kap. IX'dan dahil edilmiştir.)

[19] (: Kadının yüreğinde nasıl bir ruh barınır öğren. O ancak birlikte yaşadığı erkeğin evini zenginleştirecektir. Erkek öldüğünde kadın artık onun çocuklarını ya da gençlik günlerinin yoldaşını düşünmez ve onu arayıp sormaz.)

Kocasının ölümünden sonra gerçek anne çoğu kez bir üvey anne haline gelir. Ancak genel olarak olarak böyle bir kötü şöhrete sahip olan üvey babalar değil sadece üvey annelerdir ki *stiefmütterlich*[20] gibi bir sözcüğün ortaya çıkmasına neden olmuşlardır; halbuki aynı şey babalar için asla söz konusu edilmemiştir. Hatta Herodotos'un zamanında bile (lib., IV, c. 154) üveyannelerin bu şöhreti vardı; ve bunu o zamandan beri korumayı başardılar. Her halükârda bir kadın her zaman bir vasiye ya da gözetmene gereksinim duyar ve bu yüzden asla kendi başına bırakılmamalıdır. Ama genel olarak kocasına düşkün olmayan bir kadın ondan sahip olduğu çocuklara da sevgi duymaz, yani salt içgüdüsel olan ve bu yüzden onun ahlaki niteliklerine maledilemeyecek olan annelik sevgisi geçip gittikten sonra. Dahası ben o kanaatteyim ki bir hukuk mahkemesinde bir kadının tanıklığı, *caeteris paribus*[21] bir erkeğin tanıklığından daha az muteber olmalıdır, dolayısıyla sözgelimi iki erkek tanık üç hatta dört kadın tanıkla aynı ağırlığa sahip olmalıdır. Çünkü bir bütün olarak alındığında kadın cinsi bir günde erkek cinsinden üç kat daha fazla yalan uydurur ve ayrıca erkek cinsinin takatinin ötesinde olan bir inandırıcılık ve dürüstlük gösterisiyle uydurur. Elbette Müslümanlar öteki doğrultuda çok ileri giderler. Bir zamanlar eğitimli bir genç Türk bana şunları söylemişti: "Biz kadınları tohumun ekildiği toprak olarak görürüz yalnızca; bu yüzden onun dininin bizim için bir önemi yoktur. Din değiştirmesini istemeksizin bir Hıristiyan ile de evlenebiliriz pekâlâ." Ona dervişlerin evlenip evlenmediğini sordum, şu cevabı verdi: "Elbette evlenirler; Peygamber evlenmişti ve onlar ondan daha kutsal olduklarını umut edemezler."

[20] (: Üvey anne ama aynı zamanda kıskanç, cimri vb. anlamlara da gelir.)

[21] (: Diğer şeylerin eşit olması halinde.)

CİNSEL AŞKIN METAFİZİĞİ*

Ihr Weisen, hoch und tief gelahrt,
Die ihr's ersinnt und wißt,
Wie, wo und wann sich Alles paart?
Warum sich's liebt und küßt?
Ihr hohen Weisen, sagt mir's an!
Ergrübelt, was mir da,
Ergrübelt mir, wo, wie und wann,
Warum mir so geschah?

–Bürger, *Schön Suschen.*

Şairlerin öncelikle cinsler arasındaki sevgiyi dile getirmekle meşgul olduklarına aşinayızdır. Bu, genellikle ister trajik ister komik, ister romantik ister klasik, ister Hint isterse Avrupa edebiyatına ait olsun, her dramatik eserin temel fikridir. Bilhassa Avrupa'da yüzyıllardır her medeni ülkede toprağın meyveleri kadar düzenli biçimde her yıl üretilmekte olan bir yığın roman ve öyküyü de buna dâhil edecek olursak bu hemen hemen aynı derecede hem lirik hem epik şiirin malzemesinin büyük bir bölümünü oluşturur. Bütün bu eserler, söz konusu tutkunun çok taraflı, kısa veya uzun tasvirlerinden başka bir şey değildir. Ayrıca *Romeo and Juliet, La Nouvelle Héloise* ve *Werther* gibi aşkın en başarılı anlatıları ölümsüz bir üne kavuşmuştur.

* (*Metaphysik der Geschlechtliebe* (*Die Welt als Wille und Vorstellung*, Bd. 2, Buch 4, Kapitel 44).)

Rochefoucauld, üzerine konuştuğumuz, ama asla gözümüzle görmediğimiz bir şey olduğu için aşkın bir hayaletle karşılaştırılabileceğini söyler. Lichtenberg de *Ueber die Macht der Liebe* isimli denemesinde aşkın gerçekliğini ve doğallığını tartışır ve reddeder, fakat her ikisi de hatalıdır. Eğer iddia edildiği gibi insan tabiatına yabancı ve aykırı olmuş olsaydı, diğer bir ifadeyle, hayali bir kuruntudan başka bir şey olmamış olsaydı, gelmiş geçmiş bütün şairler tarafından böylesine ateşli ve tutkulu bir şekilde anlatılmaz ya da insanlık tarafından hiç eksilmeyen bir alakayla kabul görmezdi. Nitekim, sanatsal bakımdan güzel olan herhangi bir şey asılsız hakikatsiz olamaz.

"Rien n'est beau que le vrai; le vrai seul est aimable."[1]
–Boileau.

Günlük hayatınki olmasa bile tecrübe göstermektedir ki kural olarak kuvvetli, ama yine de dizginlenebilir bir eğilim olarak başlayan şey, belli koşullar altında ateşi sair her şeyinkini gölgede bırakabilecek bir tutkuya dönüşebilir. O zaman bu inanılmaz bir güç ve sebatla her türlü mülahazayı göz ardı edebilir, her türlü engelin üstesinden gelebilir. Bu tutkuyu doyurmak için bir insan hiç tereddüt etmeksizin hayatını tehlikeye atar; hatta eğer aşkı mutlak manada reddedilirse pazarlığa pey olarak hayatını sürmekten çekinmez. Werther ve Jacopo Ortislere sadece romanlarda rastlanmaz; Avrupa her yıl bunlara benzer en azından yarım düzine insan yaratmaktadır: *Sed ignotis perierunt mortibus illi*:[2] Çünkü

[1] ("Yalnız hakikattir güzel olan; sadece odur sevilmeye değer.")
[2] (Ne var ki kimsenin bilmediği ölümle ölüp gittiler. Horatius, *Serm.*, 1, 3, 108.)

bunların çektikleri (elem ve ıstırap), kendisine resmi kayıtların yazarları ya da gazete muhabirlerinin dışında başka bir kalem ve kayıt bulamaz. Haddizatında İngiliz ve Fransız gazetelerinin polis muhabirlerinin okuyucuları benim söylediklerimi teyit edeceklerdir.

Aşkın tımarhanelere düşürdüğü insan sayısı bunlardan daha az değildir. Maddi şartların birleşmeleri için uygun olmaması nedeniyle öyle veya böyle birlikte intihar eden sevgililerin dramına her yıl rastlanır. Yeri gelmişken, birbirlerinin sevgisinden emin olan ve en büyük mutluluğu bu aşkın yaşanmasında bulacaklarını uman böyle insanların nasıl olup da bu aşırı yollara sapmaktan geri durmadıklarını ve bu uğurda her türlü eza ve cefaya katlanmak yerine tasavvur edebilecekleri diğer her türlü mutluluktan daha büyük olan bir mutluluğu, hayatlarıyla birlikte feda etmeyi tercih ettiklerini bir türlü anlayamam. Aşkın daha az şiddetli hallerini ve evrelerini, günlük hayatta hepimiz her gün görüyoruz ve eğer yaşlı değilsek hemen hepimiz yüreğimizde duyuyoruz.

Aşk hakkında söylenmiş olanların, zihnimizde canlandırdıklarından sonra kimse onun gerçekliğinden ve arzettiği önemden kuşku duyamaz. Dolayısıyla, her zaman şairlere mevzuu olmuş olan bu konu üzerine bir filozofun bir kez daha neden yazdığına şaşırmak yerine, asıl, insan hayatında her zaman böylesine önemli bir yer tutan aşkın bu zamana kadar bütün filozoflar tarafından nadiren ele alınıp değerlendirildiğine ve hâlâ onlar için ele alınıp işlenilecek malzeme olarak durduğuna hayret etmek gerekir.

Platon, bu konuyla bilhassa *Symposion* ve *Phaidros*'ta herkesten daha fazla uğraşmıştır. Ne var ki onun bu konuda söyledikleri mitos, masal ve latife alanına gi-

rer ve büyük bölümü itibarıyla ancak Greklerin genç erkeklere duydukları aşk için geçerlidir. Rousseau'nun *Discours sur l'inégalité*'de (s. 96, ed. Bip.) ileri sürdüğü birkaç düşünce ne doğru ne de tatmin edicidir. Kant'ın *Ueber das Gefühl des Schönen und Erhabenen* (s. 435, Rosenkranz ed.) adlı denemesinin üçüncü bölümünde yaptığı açıklamalar hayli yüzeyseldir; söyledikleri onun bu meselenin künhüne eremediğini, can alıcı noktasını yakalayamadığınıgöstermektedir ki yer yer yanlıştır. Son olarak Platner'in *Anthropology*'sinde (§ 1347 vd.), bu konuyu ele alış tarzı hemen herkes tarafından sıkıcı ve yüzeysel bulunacaktır.

Beri taraftan okuyucuyu eğlendirmek için Spinoza'nın tarifi, fevkalade naifliğinden ötürü iktibas edilmeye değerdir: *"Amor est titillatio, concomitante idea causae externae"* (*Eth.* iv., önerme 44).[3] Dolayısıyla, kendilerinden yararlanacağım ya da yazdıklarına karşı çıkıp çürüteceğim seleflerim yok; bu konu kendisini bana nesnel olarak zorla kabul ettirdi ve kendiliğinden dünya hakkındaki fikir ve tasavvurumdan koparılamaz hale geldi. Ayrıca, hâlihazırda bu tutkunun kıskacında (kölesi durumunda) olan ve canlı hissiyatlarını, ateşli duygularını en yüce suretlerle ifade etmeye çalışan kimselerden de en küçük bir takdir, tasvip beklemiyorum. Benim görüşüm, temeli itibarıyla metafizik hatta aşkın (transendental) olsa bile, onlara aşın derecede fiziki, maddi görünecektir. Bu arada yeri gelmişken, bugün türkülerle şarkılarla yüceltip ülküleştirdikleri yaratığın, eğer on sekiz yıl önce doğmuş olsaydı, kendileri tarafından neredeyse tamamen göz ardı edileceğini bunların nazarı dikkatlerine sunalım.

[3] ("Aşk, bir dış sebebin tasavvuru eşliğinde ortaya çıkan bir iç ürpermesidir.")

Ne kadar yüksek ve ulvi görünürse görünsün, ne var ki her türlü aşk bütünüyle cinsiyet güdüsünden kaynaklanır. Aslında aşk dediğimiz şey sadece daha belirli, daha özelleşmiş ve belki de kelimenin dar anlamında, daha ferdileşmiş biçimiyle mutlak manada bu içgüdüdür. Eğer bunu aklımızdan çıkarmayıp bütün evreleri ve seviyeleri itibarıyla aşkın, sadece dramalarda ve romanlarda değil, fakat aynı zamanda hayat sevgisinin hemen yanı başında kendisini bütün dürtülerin en güçlüsü ve en etkini olarak gösterdiği gerçek dünyada da oynadığı önemli *rolü* göz önünde tutarsak; eğer onun sürekli gençlerin kabiliyet ve düşüncelerinin yarısını işgal ettiğini ve neredeyse her insani çabanın nihai hedefi olduğunu, en önemli işleri ters biçimde etkilediğini, en ciddi uğraşıları saat başı yoklayıp rahatsız ettiğini; zaman zaman en büyük kafaları bile yoldan çıkarıp çılgına çevirdiğini, devlet adamlarının önemli işlerini ya da bilginlerin araştırmalarını sekteye uğratmaktan çekinmediğini, aşk mektuplarını ve saç lülelerini bakanların evrak çantalarına ve filozofların müsveddelerinin arasına bırakmayı becerdiğini, bir o kadar da en karmaşık ve uğursuz işleri tertipleyip düzenlemeyi, en değerli bağlılıkları çözmeyi, en güçlü bağları koparmayı bildiğini, hayatın, sağlığın, servetin, mevkiinin, mutluluğun zaman zaman onun uğruna feda edildiğini, başka türlü kendi halinde, dürüst bir adamı kalleş, bu zamana kadar sadık birisini hain yaptığını ve topyekün amacı önüne çıkan her şeyi yıkmak, karıştırmak ve alt üst etmek olan hasım bir iblis olarak göründüğünü düşünecek olursak: Evet eğer bütün bunlar düşünülecek olursa şu soruları soran birinin yeterli sebepleri olacaktır: "Bütün bu gürültü neyin nesi? Bunca koşturma, bunca yaygara, vaveyla, bunca

tasa, keder, sefalet ne için? Her Hans'ın Grethe'sini bulmasından başka nedir ki bu? Neden böylesine önemsiz bir oyun, bu kadar önemli bir yer tutsun ve insanlığın yolunda giden hayatında huzursuzluk ve keşmekeş oluşturusun?" Fakat tuttuğu yolu bırakmayan azimkâr araştırmacıya hakikatin ruhu yavaş yavaş açar cevabı: Uğraşılan şey öyle önemsiz bir iş değildir; aşkın önemi ardında yılmadan yorulmadan sebat ederken gösterilen ciddiyet ve gayretle mutlak manada mütenasiptir. Her türlü aşk ilişkisi, ister trajik ister komik bir mahiyete sahip olsun, gerçekten insan hayatındaki diğer bütün hedeflerden daha önemlidir ve peşinde koşulurken gösterilen esaslı ciddiyeti tamamen hak eder.

Doğrusunu söylemek gerekirse aşkın *belirlediği şey gelecek neslin oluşturulmasm*dan daha az bir şey değildir. Rolümüz bitip de dışarı çıktığımızda sahneye girecek olan *dramatis personae*'nın hem varlıkları hem de doğaları işte bu önemsiz aşk ilişkisi tarafından belirlenir. Gelecek insanların varlığı, *existentia*'sı genel olarak nasıl ki bizim cinsiyet içgüdümüz tarafından koşullanıyorsa, bu aynı insanların doğası, *essentia*'sı da bireyin tatmini için yaptığı seçimle, bir başka söyleyişle, aşk tarafından belirlenir ve böylelikle her bakımdan geri döndürülemez biçimde saptanır. Bu, ele alınan sorunun anahtarıdır. Bunu tatbik ederek en geçici hoşlanmadan en ateşli tutkuya kadar aşkın çeşitli derecelerini tahlil edersek, onu daha eksiksiz biçimde anlarız ve o zaman bu farklılığın, seçimin bireyselleşme derecesinden kaynaklandığını görürüz.

Bir bütün olarak alındığında şimdiki neslin aşk ilişkilerinin tümü buna uygun olarak insanlık için *meditatio compositionis generationis futurae, e qua iterum pen-*

dent innumerae generationes'tir.* Aşk böylesine yüksek bir öneme sahip bir meseledir, çünkü onun, diğer her meselede rastladığımız gibi, mevcut bireyin rahatıyla yahut ıstırabıyla hiçbir alakası yoktur; o gelecekte insan soyunun varoluşunu ve özel doğasını güvence altına almalıdır. İşte, bu sebepten ötürüdür ki bireyin iradesi daha yüksek bir boyutta türün iradesi olarak ortaya çıkar; aşk ilişkilerine dokunaklı ve ulvi anlamı veren ve yüksek coşkularını ve sıkıntılarını, yüzyıllardır şairlerin bıkıp usanmadan çeşitli biçim ve tarzlarda dile getirmeye çalıştıkları heyecanları yücelten de budur. Hiçbir konu yoktur ki aşkın uyandırdığı ilgiyi uyandırmış olsun, çünkü türün rahatının ve ıstırabının tasası onun üzerindedir ve sadece bireyin mutluluğunu ilgilendiren sair her şey ile onun bağıntısı cisimle yüzeyin ilişkisi kadardır ancak. İçinde aşk motifi bulunmayan bir dramı ilginç hale getirmek işte bunun için bu kadar güçtür, diğer taraftan bu konu, her ne kadar sürekli kullanılıyorsa da asla bitirilemez.

Belli bir birey üzerine yoğunlaşmaksızın, kendisini genel olarak bireyin bilincinde cinsiyet güdüsü olarak duyuran (izhar eden) şey gayet açık bir biçimde, kendi başına, somut fenomenden ayrı olarak, yaşama iradesidir. Diğer taraftan, belli bir bireye yönelmiş cinsiyet güdüsü olarak görünen şey, kendi başına muayyen biçimde belirlenmiş bir birey olarak yaşama iradesidir. Her ne kadar kendi başına öznel bir gereklilikten ibaret olsa da, bu durumda cinsiyet güdüsü yüzüne gayet zekice nesnel hayranlık maskesini geçirir ve böylelikle bilincimizi yanıltır. Tabiat, amaçlarını gerçekleştirmek için bu tür hilelere ihtiyaç duyar. Âşık olan her insanın amacı, hayranlı-

* (İçinden sayısız kuşağın çıkacağı gelecek neslin terkibi üzerine düşünme.)

ğı ne kadar nesnel ne kadar yüce olarak görünürse görünsün, belli bir tabiata sahip bir varlığı dünyaya getirmektir. Bunun böyle olduğu gerekli olanın karşılıklı aşk değil, sahiplenme, yani maddi-fiziki zevk olmasıyla doğrulanır. Sahiplenme olmaksızın aşkının karşılık gördüğünü bilmek bir insan için teselli değildir. Aslında, kendisini böyle bir durumda bulması üzerine bir çok insan canına kıymıştır. Diğer taraftan, diyelim ki bir insan aşk ateşiyle yanıp tutuşmaktadır, eğer o aşkına karşılık göremiyorsa sevdiğine sahip olmak onu avutur. Zoraki evlilikler ve baştan çıkarma vakaları, bunu teyit eder çünkü aşkı karşılık görmeyen bir insan çoğu kez bir kadına, onun –hoşlanmamasına karşın– teveccühünü kazanabilmek için güzel ve çekici hediyeler sunmada yahut başka fedakârlıklarda bulunmada teselli bulur.

Bütün aşk serüveninin gerçek amacı, her ne kadar söz konusu kişiler bunun farkında olmasa da, belli bir varlığın dünyaya getirilebilmesidir ve bu neticenin elde edilmesinin yolu ve keyfiyeti tali bir meseledir. Bu konuda yüce duygulara, aşırı duyarlığa sahip olanlar, bilhassa halen bu tutkunun kıskacında olanlar benim ileri sürdüğüm iddianın kaba gerçekçiliğini ne kadar çürütmeye yeltenirlerse yeltensinler bunun bir ehemmiyeti yoktur, yanlış yoldadırlar. Zira gelecek neslin ferdiyetlerini belirli biçimde belirleme hedefi, taşkın duyguları ve sabun köpüğü kadar ömürsüz aşkınlığıyla diğerinden çok daha yüksek ve çok daha soylu bir hedef değil midir? Bütün dünyevi hedefler arasında bundan hem daha önemli hem daha büyük bir hedef var mıdır? Tutkulu aşkın kopanılmaz bir parçası olan kökleri derinlerdeki hissiyatın ortaya çıkışındaki ciddiyet ve alanı içerisine giren nice ehemmiyetsiz şeylere atfettiği önem, sadece böyle bir hedefle anlaşılır hale gelir. Ancak *bu* hedefi gerçek bir

hedef olarak gördüğümüz sürece sevdiğimiz hedefe erişmek için karşılaşılan güçlükler, katlanılan sonsuz eza ve cefalar, konusuna uygun (mütenasip) düşergörünür. Çünkü bütün bu mücadele ve sıkıntılar aracılığıyla kendisini hayata zorlayan, bütün ferdi belirlenimi içerisinde gelecek nesildir.

Aslında gelecek neslin kendisi, adına aşk dediğimiz cinsiyet dürtüsünün tatmini için dikkatli, özenli, belirli ve keyfi gibi görünen seçimde zaten kıpırdanmaktadır. İki sevgilinin yekdiğerine giderek artan muhabbeti gerçekte ileride ebeveynleri olacakları bu yeni varlığın yaşama iradesidir; arzu dolu bakışlarının buluşmasında yeni bir varlığın hayat kıvılcımı tutuşur, kendisini geleceğin iyi ve uyumlu bir şekilde teşekkül etmiş ferdiyeti olarak duyurur. Sevgililer, gerçek bir birleşme ve yeni bir varlığı vücuda getirme için yanıp tutuşurlar; hayatlarının kalanını bu şekilde yaşamayı arzu ederler ve bu arzu her ikisinden tevarüs edilmiş niteliklerin, ama tek bir varlıkta toplanmış ve birleşmiş olarak yok olmaktan kurtulacağı doğacak çocuklarında tahakkuk eder. Buna mukabil eğer bir erkek ve kadın karşılıklı, sürekli ve kararlı olarak birbirlerinden hoşlanmaz ise, bu onların dünyaya sadece kötü biçimde teşekkül etmiş, uyumsuz ve mutsuz bir varlık getirebileceklerine işaret eder. Bu yüzden Calderon'un[5] o korkunç Semiramis'i hem "havanın kızı" diye adlandırmasında hem de onu hemen ardından "kocanın katledildiği ırza geçmenin kızı" diye takdim etmesinde çok derin bir anlam gizlidir.

[5] (Ünlü oyunu *La hija del aire*'de. Semiramis, Avrupa edebiyatında bundan başka Voltaire'in *Sémiramis* adlı tragedyasına ve Rossini'nin (Voltaire'in oyunundan uyarlanma) *Sémiramide* adlı operasına konu olmuştur.)

Nihayet, farklı cinsiyetten iki ferdi birbirine böylesine güçlü ve istisnai bir şekilde çeken şey yaşama iradesidir. Bu irade, kendisini bütün türde gösterir ve ebeveynleri olacakları varlıkta hedefleriyle örtüşen doğanın bir nesne olarak varlık göstereceğini önceden haber verir. Dünyaya gelen bu yeni varlık, babasının iradesini veya kişiliğini; anasının zekâsını ve her ikisinin beden yapısını tevarüs eder. Ne var ki kural olarak bir kimse, hayvanlar için de geçerli olan döllenme yasasına yani melez canlılar yetiştirilirken ortaya çıkan kanuna göre, görünüm bakımından daha çok babasına ve endam bakından daha çok anasına benzer. Bu yasanın temeli, ceninin büyüklük bakımından rahme uygun olmasına dayanır. Bir insanın tamamen istisnai ve sadece kendisi için özel olan ferdiyetini izah etmek imkânsızdır ve iki insanın birbirine tutkulu aşkını açıklamak da aynı derecede imkânsızdır. Çünkü bu durum, karakter bakımından bir o kadar ferdi ve sıra dışıdır; aslında temel bakımından bunların her ikisi de bir ve aynıdır: Birincisi, ikincinin *dolaylı olarak* dile getirdiğini *açıkça* ortaya koyar.

Ebeveynlerin birbirlerini sevmeye başladıkları –İngilizcenin çok güzel anlattığı gibi *to fancy each other*–[6] anı yeni bir varlığın kökeni ve onun hayatının gerçek *punctum salien*'si[7] olarak düşünmeliyiz. Ve daha önce söylendiği gibi arzu dolu bakışlarının buluşmasıyla yeni bir varlığın ilk tohumu atılmış olur ki aslında bütün tohumlar gibi genellikle ezilir. Bu yeni birey, belli bir ölçüde yeni bir (Platonik) ideadır. Şimdi nasıl ki bütün idealar büyük hararetle fenomen alanına girmek için mücadele

[6] (: Birbirlerini gözlerine kestirdikleri.)

[7] (: Kaynak, çıkış noktası.)

ederler ve bunu yapmak için nedensellik kanununun hepsinin arasına dağıttığı maddeyi ateşle kavrarlarsa, bir insan ferdiyetinin bu belli İdeası da büyük bir istek ve coşkuyla fenomenler dünyasında kendisini gerçekleştirmek için çabalar. Geleceğin ebeveynlerinin birbirlerine olan tutkusu, muhakkak ki bu ateşli arzudan başka bir şey değildir. Aşkın sayısız dereceleri vardır ve iki aşırı hali Greklerin söyledikleri şekliyle *Aphroditae pandaemos* ve *ourania* olarak açıklanabilir, ancak özleri bakımından yine de her yerde aynıdırlar.

Diğer taraftan dereceye göre ne kadar *bireyselleşmiş* ise, bir başka deyişle sevilen kimse âşığının kendi bireyselliği tarafından belirlenmiş arzusunu ve ihtiyaçlarını tatmin etmek için ne kadar müstesna biçimde uygunsa, o kadar güçlü olacaktır. Araştırmamızı daha ileri götürürsek, burada söz konusu olan şeyi daha açık biçimde anlarız. Bu anlamda tutkulu ve ateşli her türlü hissiyat, esas itibarıyla hemen hiç vakit kaybetmeksizin sağlık, kuvvet ve güzellik, dolayısıyla gençlik üzerinde yoğunlaşır. Çünkü her şeyden önce irade, insan türünün özel karakterini her türlü ferdiyetin temeli olarak sergilemeyi arzu eder: Günlük kur yapma (*Aphroditae pandaemos*, sıradan aşk) daha ileri gidemez. Buna ileride tek tek ele alıp değerlendireceğimiz daha özel talepler eklenir ki herhangi bir doyurulma ihtimali varsa tutkunun şiddeti de artar. Bununla beraber yoğun, tutkulu aşk her iki ferdin birbirine uygunluğundan kaynaklanır. Dolayısıyla irade, başka bir deyişle bir terkip halinde olan babanın kişiliği ve ananın zekâsı, genel olarak yaşama iradesinin (kI kendisini bütün türde sergiler) arzu duyduğu bireyin bütün eksiklerini giderir. Bu arzu, onun büyüklüğüyle mütenasiptir ve ölümlü bir yüreğe sığmayacak kadar büyüktür; dürtüleri de benzer şekilde kişinin aklının sınır-

larının ötesindedir. Büyük ve hakiki bir tutkunun ruhu böyle bir şeydir işte.

Demek oluyor ki bu iki kişi daha sonra ele alacağımız değişik bakımlardan birbirlerine ne kadar kusursuz biçimde uygunsa, birbirlerine duydukları tutku da o kadar güçlü olacaktır. Birbirine tıpatıp benzeyen iki kişi bulunmayacağından belli tür bir kadın belli türde bir erkeğe tam olarak denk düşer, bu denklikte doğacak çocuk her zaman ilk planda tutulur. Tutkulu gerçek aşk, birbirine tam olarak uygun düşen iki insanın karşılaşması kadar nadir rastlanır bir şeydir. Yeri gelmişken şunu da ifada edelim ki hepimiz tutkulu gerçek bir aşkın mümkün olduğuna inandığımız (hepimiz bunu kendi nefsimizide mümkün gördüğümüz) için şairlerin bunu eserlerinde neden dile getirdiklerini kolayca anlarız.

Tutkulu aşkın en temel özü, doğacak çocuğun ve onun doğasının kestirilmesine yöneldiğinden eğer mizaç ve zihni yeterlik bakımından tam bir uygunluk varsa, farklı cinsiyetten iki genç, güzel ve yakışıklı insanın arasında, içine hiçbir surette cinsel aşkın karışmadığı safi dostluk gayet mümkündür. Aslında, bu iki insan arasında bu bakımdan birbirlerine karşı belli ölçülerde bir tiksinti de var olabilir. Bunun nedeni, dünyaya getirecekleri bir çocuğun fiziki ya da zihni bakımdan uyumsuz niteliklere sahip olma olasılığıdır. Kısacası, çocuğun hayatı ve doğası, kendisini türde gösterdiği biçimiyle yaşama iradesinin amaçlarıyla uyum içinde olmayacaktır.

Bunun tam tersi bir durumda, yani iki kişi arasında mizaç, kişilik, düşünme tarzı ve zihni yeterlilik bakımından uygunluğun bulunmadığı, bilakis bunlardan ötürü birbirlerine karşı bir tiksintinin, hatta düşmanlığın bahis

konusu olduğu durumda, bir aşkın doğması da pekâlâ mümkündür. Böyle bir aşk, onları her şeye karşı körleştirir ve eğer bir evlilikle neticelenirse bu ziyadesiyle mutsuz bir evlilik olur.

Şimdi, ele aldığımız bu konuyu daha ayrıntılı bir şekilde inceleyelim. Bencillik, umumiyetle her insanın kişiliğinde öylesine derinlere kök salmış bir niteliktir ki bir kimseyi harekete geçirmek için her türlü kuşku ve tereddütten beri olarak ancak bencilce amaçlara güvenilebilir. Elbette birey üzerinde türün geçici bireysellikten daha öncelikli, daha yakın, daha büyük bir talebi vardır, yine de birey, türün devamı ve geleceği için harekete geçerse, hatta bir tür bilinçli bir fedakârlıkta bulunursa meselenin ehemmiyeti kişinin kavrayış gücü için sonucuyla mütenasip ölçüde anlaşılabilir hale gelmez. Çünkü o, esas itibarıyla bireysel amaçları gözetmek için teşekkül etmiştir.

Dolayısıyla tabiat, amaçlarına ulaşmak için bireyin içerisine belli bir yanılsama, bir vehim yerleştirir, öyle ki gerçekte sadece türün yararına olduğu halde ona bunu (bu vehim sayesinde) sanki kendisi için faydalı imiş gibi gösterir. Böylelikle birey kendi emellerine hizmet ettiğini zannederken, aslında bu sonuncusuna kulluk eder. Bu süreç içerisinde o, önünde salınıp duran, hemen ardından kayboluveren ve bir saik olarak gerçekliğin yerini alan safi bir *khimera* tarafından sürüklenir. Bu vehim, bu yanılsama içgüdüdür. Çoğu durumda içgüdü, türün algısı-sezgisi olarak kabul edilebilir ve *türe* hizmet eden ya da yararına olan ne ise onu iradeye sunar. Fakat irade, burada bireysel hale geldiği için o şekilde aldatılmalıdır ki türün algısının kendisine sunduğu şeyi bireyin algısı ile görüp tanısın; bir başka ifadeyle, gerçekte sadece genel amaçları (burada genel sözcüğünü en dar anlamıyla kul-

lanıyorum) takip ederken bireyi ilgilendiren amaçları takip ettiğini zannetsin.

İçgüdünün harici tezahürü, en iyi hayvanlarda gözlenebilir ki onlarda en önemli rolü oynar, fakat içsel olan her şey gibi onun da içsel sürecini sadece kendimizde bilebiliriz. Doğrudur, insanın daha doğar doğmaz anasının memesine yapıştığında herhangi bir içgüdüye sahip olmasının pek muhtemel görünmediği ya da olsa bile her halükârda ancak yeterli içgüdüye sahip olduğu düşünülür. Fakat doğrusunu söylemek gerekirse, insan oldukça belirgin, açık, ama karmaşık bir içgüdüye, yani cinsiyet dürtüsünün tatmini için bir başka bireyin hem böylesine girift ve ciddi, hem de böylesine keyfi seçimine dönük bir içgüdüye sahiptir. Başka bireyin güzelliği ya da çirkinliğinin, bu tatminin kendisiyle yani bireyin acilen giderilmesi gereken arzusuna dayalı bir zevk meselesi olduğu kadarıyla, hangi türden olursa olsun hiçbir ilgisi yoktur. Ne var ki gerek böylesine gayretli ve hararetli bir şekilde peşine düşülen bu tatmine, gerekse onun gerekli kıldığı özenli seçime dikkat kesilmenin, her ne kadar o böyle bir alakanın bulunduğunu sansa da, seçicinin kendisiyle ilgili hiçbir yanı yoktur. Onun gerçek hedefi, türün kusursuz örneğinin mümkün olduğu kadar saf ve mükemmel biçimde korunacağı dünyaya getirilecek çocuktur. Sözgelimi, insan biçiminin yozlaşmasının değişik evreleri binlerce fiziksel kazanın ve ahlaki suçların neticesidir. Yine de insan biçiminin hakiki tipi bütün parçaları bakımından her zaman onarılır ve bu evrensel olarak cinsiyet güdüsünü yönlendiren ve onun tatmininin tiksindirici bir zorunluluğa dönüşmesini engelleyen güzellik duygusunun kılavuzluğunda gerçekleştirilir.

Bundan dolayı herkes öncelikle en güzel olanı, başka bir deyişle türün karakterinin en saf manada dışa vurulduğu kimseleri kesinlikle tercih eder ve onu hararetle arzu eder. İkinci olarak, herkes bir başka kimsede kendisinin mahrum olduğu mükemmeliyetleri arzu eder ve kendisininkinin tersi olan kusurları güzellik olarak düşünür. Bu sebepten ötürüdür ki sözgelimi çelimsiz adamlar iri kadınları tercih eder, sarışınlar esmerlerden hoşlanır. Güzel bir kadın gördüğünde bir erkeğin içine dolan ve onunla birleşmenin en büyük mutluluk olduğunu düşündüren aldatıcı coşkunluk, *türün duyuşu*ndan başka bir şey değildir. Bu duyuş, aynı olanın belirgin biçimde dışa aksetmiş özelliğini görüp onu bu bireyle sürdürmeyi arzu eder. Türün karakterini en iyi dile getiren özelliklerin korunması, tutacağı yolu bilen bu kararlı güzellik tercihine dayanır ve işte güzellik bunun için böyle bir güce sahiptir.

Bunun içinde barındırdığı düşünceleri ileride daha etraflı bir şekilde ifade edeceğiz. Bir erkeği güzel bir kadını seçmeye iten, gerçekte türde en iyi olanı hedefleyen içgüdüdür, her ne kadar erkeğin kendisi böyle yaparak sadece zevkini artırmanın arayışı içerisinde olduğunu düşünse de. Doğrusunu söylemek gerekirse biz burada, önümüzdeki meselede olduğu gibi, aslında kişiyi her zaman türün mutluluğunu gözetmeye sevk eden her türlü içgüdünün gizli doğasının ibret verici bir çözümünü buluyoruz. Bir böceğin, belli bir çiçeği, meyveyi ya da bir et parçasını seçerken gösterdiği özen, tırtır sineğinin (*ichneumonidae*) yumurtalarını başka bir yere değil sadece oraya bırakabilmek için yabancı bir sineğin larvasını ararken takip ettiği yol ve onu korumak için ne zahmetten ne tehlikeden çekinmemesi aşikâr ki bir erkeğin bireysel olarak kendisine uygun olan belirli bir doğaya

sahip bir kadını seçerken gösterdiği dikkat ve ihtimama çok benzer. O da, onun için öylesine büyük bir gayret ve hararetle mücadele eder ki amacına erişmek için çok kere bütün aklına rağmen, budalaca bir evlilikle servetine, şöhretine, itibarına ve hayatına mal olan bir aşk serüveni ile hatta zina yahut tecavüz nevinden suç ve cürümler işlemek suretiyle hayattaki bütün mutluluğunu feda eder. Ve bütün bunlar, onun türe en etkin ve verimli bir şekilde hizmet edebilmesi için her yerde hüküm süren doğanın iradesiyle uyum içerisindedir, her ne kadar o bu hizmeti gerçekleştirirken kendisi bu uğurda harcanıyorsa da.

İçgüdü, her yerde bir amacın kavranılması ile birlikte çalışır görünür, ama yine de böyle bir amaçtan-kavrayıştan tamamen yoksundur. Tabiat, amacı içgüdüyü eyleyen bireyin onu kavramaktan âciz ya da peşinden koşmaya gönülsüz olacağı yere yerleştirir. Bu sebepten ötürü, genellikle göze çarpan biçimde hayvanlara, özellikle onların en az gelişmişlerine ve en az zekâya sahip olanlarına verilmiştir. Fakat içgüdü sadece şimdi düşündüğümüz gibi bir durumda, aynı zamanda insana da verilmiştir –ki doğal olarak amacı anlayacak durumdadır– ama onu gerekli gayret ve çabayla takip etmeyecektir, bir başka söyleyişle kendi bireysel mutluluğu pahasına onun peşine düşmeyecektir. Dolayısıyla burada, bütün içgüdü durumlarında olduğu gibi, hakikat iradeyi etkilemek için bir vehim ve yanılsama biçimine bürünür. Bu, erkeği güzelliği ile cezbeden bir kadının kollarında başka herhangi birinde bulacağından daha büyük bir zevk bulacağına inanmaya sevkeden şehvet dolu bir yanılsama, bir vehimdir ya da münhasıran tek bir kişiye yönelmiş olarak, haddizatında erkeği, ona sahip olmanın kendisine en büyük mutluluğu sağlayacağına ikna eden ka-

ti inanıştır. Bu yüzden o, kendi zevki için zahmet ve sıkıntılara katlanıp, fedakârlıklarda bulunduğunu zanneder, halbuki o hakikatte bütün bunları sadece türün düzgün-değişmez özelliklerinin korunması için –eğer değilse– ancak bu ana babadan dünyaya gelebilecek özel bir kişinin yahut ferdiyet tipinin vücut bulabilmesi için yapar.

Burada içgüdünün karakteri ve dolayısıyla bir amacın kavranılmasıyla uyum içinde gibi görünen, yine de böyle bir kavrayıştan bütünüyle yoksun olan bir hareket o kadar kusursuz biçimde kendisini göstermektedir ki bu vehim yahut yanılsamanın ardı sıra sürüklenen kimse çok kere, onu kendi başına yönlendiren asıl amaçtan yani üremeden tiksinir ve bu yüzden ona engel olmak isteyecektir. Nitekim, neredeyse bütün gayrı meşru aşk ilişkilerinde durum bu merkezdedir. Meselenin yukarıda izah edilmiş karakteriyle uyum içerisinde olan her âşık, sonunda eriştiği hazzın ardından fevkalade büyük bir düşkırıklığına uğrayacak ve böylesine büyük bir arzuyla istediği şeyin diğer bütün cinsi tatminlerden hiç de farklı bir tarafının olmadığına hayret edecektir, böylelikle onun kendisinden yararlandığını anlamayacaktır. Bu arzunun diğer bütün arzular karşısındaki durumu, türün fert dolayısıyla sonsuzun sonlu karşısındaki durumu gibidir. Diğer taraftan, bu tatmin gerçekte sadece türün yararınadır ve türün iradesinin etkisi altında her türden fedakârlıkla hiç de kendi amacı olmayan bir amaca hizmet eden bireyin bilinç alanına dahil değildir. İşte, bu büyük işin ardından tutkunun ateşinin sönmesiyle birlikte her âşığın bir aldatılmışlık duygusuna kapılmasının sebebi budur. Çünkü türün bir aldatma aracı olarak kullanılmış olan vehim yahut yanılsama, artık ortadan kalkmıştır. Dolayısıyla, Platon gayet doğru bir şekilde şöyle

der: "ἡδονη ὠπαντων αλαζονέστατον (*voluptas omnium maxime vaniloqua*)" *Philebos*, 319.[8]

Ne var ki bütün bunlar hayvanların içgüdülerini ve mekanik eğilimlerini kendince aydınlatır. Onlar da, hiç kuşkusuz kendi zevkleri için çalıştıklarını gösteren bir tür yanılsama ile sürüklenirler, hâlbuki böylesine canla başla ve büyük bir fedakârlıkla tür için çalışırlar: Kuş yuvasını yapar, böcek yumurtalarını bırakacağı uygun bir yer arar, yahut kendisine yaramayan, ama çıkacak larvalar için yiyecek olarak yumurtaların yanına yerleştirilmesi gereken avı dahi bulup avlar; arı, eşek arısı ve karınca kendilerini ustalık isteyen yuva kurma işine ve fevkalade karmaşık bir trafiğe yollarından alıkonulmaz bir kararlılıkla kaptırırlar. Bunların hepsi, hiç kuşkusuz türe hizmeti bencilce bir amacın görüntüsü altında gizleyen bir yanılsama tarafından sevk ve idare edilirler.

Bu, belki de içgüdünün bütün tezahürlerinin temelinde yatan iç yahut öznel sürecin bizim için anlaşılır hale gelmesinin tek yoludur. Bununla beraber dış ya da nesnel süreç, içgüdü tarafından güçlü bir şekilde kontrol edilen hayvanlarda, sözgelimi böceklerde sinir düğümünün, yani *öznel* sinir sisteminin, *nesnel* ya da beyinle ilgili sinir sistemi üzerindeki baskınlığını gösterir. Buradan, onların nesnel ve gerçek kavrayıştan ziyade arzuyu uyaran ve sinir düğümü sisteminin beynin üzerindeki etkisiyle ortaya çıkan öznel tasavvurlarla hareket ettikleri sonucuna varılabilir. Bundan ötürü, onlar belli bir yanılsama ile hareket ederler ve her türlü içgüdü durumunda *fizyolojik* süreç böyle olmalıdır. Demek istediğimi daha iyi anlatabilmek için şimdi açıkladığım kadar güçlü olmasa da, insan türünde karşılaşılabilecek bir başka

[8] ("Hiçbir şey şehvet kadar yanıltıcı değildir.")

misali, gebe kadınların kolay kolay giderilemeyen iştihasını zikredeceğim. Bu, zaman zaman ceninin beslenmesinin, ona giden kanın özel ya da belli bir değişimini gerekli kılmasından kaynaklanır görünür ki buna bağlı olarak böyle bir değişimi meydana getiren besin gebe kadına kendisini keskin bir arzunun objesi olarak hissettirir, böylelikle burada da bir yanılsama ortaya çıkar. Bundan dolayı, kadın erkekten fazla bir içgüdüye daha sahiptir; sinirdüğümü sistemi de kadında daha fazla gelişmiştir.

Beynin, insandaki büyük üstünlüğü onun gelişmemiş hayvanlardan daha az içgüdülere sahip olmasını ve bu birkaç içgüdünün bile kolaylıkla yanlış yola saptırılabilmesini açıklar. Sözgelimi, bir erkeği cinsiyet güdüsünün tatminine dönük olarak bir eşin seçiminde içgüdüsel biçimde yönlendiren güzellik duygusu, yozlaşıp oğlancılığa yatkın hale gelince yanlış yola sapmış demektir. Benzer şekilde yumurtalarını içgüdüsel olarak çürümüş ete yerleştirmesi gereken et sineği (*Musca vomitoria*) onları çürüyen kokusuna aldandığı için *Arum dracunculus*un tomurcuğuna bırakır.

Kayıtsız koşulsuz bir üreme içgüdüsünün her türlü cinsel sevginin temeli olduğu, konunun daha yakından yapılacak bir çözümlemesiyle ve kendimizi kolay kolay geri tutamayacağımız bir çözümlemeyle doğrulanabilir. Öncelikle âşık olan bir erkek, tabiatı gereği hercai; buna mukabil bir kadın, vefakârolmaya eğilimlidir. Bir erkeğin aşkı belli bir dönemden, yani tatminine eriştikten sonra hissedilebilir derecede azalır; neredeyse başka her kadın onu sahip olduğundan daha fazla cezbeder, değişikliği arzular, halbuki bir kadının aşkı karşılık gördüğü andan itibaren artar. Bunun sebebi, tabiatın türün korunmasını ve olabildiği kadar büyük bir çoğalmayı he-

deflemesidir. Erkek, kolaylıkla bir yılda yüzden fazla çocuk yapabilir, halbuki kadın, ne kadar fazla erkekle sevişirse sevişsin yılda –bir batında birden fazla çocuk dünyaya getirme durumunu saymazsak– ancak bir çocuk dünyaya getirebilir. Bu sebepten ötürüdür ki bir erkek her zaman başka kadınları arzularken, bir kadın her zaman tek bir erkeğe bağlı kalır. Zira doğa onu içgüdüsel olarak ve farkında olmaksızın doğacak çocuğu bakıp koruyacak olan erkeğin bakımıyla meşgul olmaya zorlar. Bu nedenle evliliğe sadakat, erkek bakımından suni fakat bir kadın için doğaldır. Dolayısıyla, evlilikte sadakatsizlik erkek için tabii, kadın için gayrıtabiidir ki kadın bakımından zina, doğacak sonuçlarından ötürü hem nesnel olarak hem de gayrıtabiiliğinden ötürü öznel olarak, erkek için olduğundan çok daha bağışlanmazdır.

Ne var ki karşı cinsten aldığımız zevkin, ne kadar nesnel görünüyor olursa olsun, yine de kılık değiştirmiş içgüdüden, bir başka söyleyişle, kendine özgü özelliklerini korumak için mücadele eden türün duyuşundan ibaret olduğunu yeteri kadar açığa kavuşturmak ve bunda mükemmelen ikna edici olabilmek için bu konuda bizi etkileyip yönlendiren düşünceleri-mülahazaları daha yakından araştırmak ve felsefi bir eserde bu ayrıntıları açıklamak tuhaf görünecekse de bunların teferruatına inmek gerekecektir. Bu düşünceler aşağıdaki şekilde tasnif edilebilir: Doğrudan türün tipini ilgilendirenler, yani güzelik; diğer fiziksel nitelikler ile ilgili olanlar ve son olarak herkese göre değişen ve iki kişiden birinin tek yanlı niteliklerinin ve sıradışılıklarının karşısındakinin üstünlükleriyle zorunlu olarak düzeltilmesinden ya da bertaraf edilmesinden kaynaklananlar. Şimdi bu mülahazaları sırasıyla ve ayrı ayrı ele alalım.

Seçimimizi ve eğilimimizi yönlendiren ilk mülahaza yaştır. Genel olarak, âdet görmenin başlamasından âdetin kesildiği döneme kadarki çağı, ama özellikle de on sekiz ila yirmi sekiz yaş arasındaki kadınları tercih ederiz. Bu yaş aralığının dışındaki hiçbir kadın bizi cezbedemez; yaşlı bir kadın yani artık âdet görmeyen bir kadın bizde tiksinti uyandırır. Genç olup da güzel olmayan bir kadın, bizi hâlâ kendisine çekebilir. Nitekim, gençlikten yoksun bir güzelliğin üzerimizde hiçbir etkisi yoktur. Açık ki bizi burada yönlendiren farkında olmadığımız amaç genel olarak üremenin mümkünlyetidir. Bu yüzden her bir insan teki, karşı cins için cezbediciliğini, döllenme yahut gebe kalma için en uygun dönemden uzaklaştığı nispette kaybeder.

İkinci mülahaza sağlıktır: Ağır bir hastalık, geçici bir zaman için bizi irkiltebilir, fakat müzmin bir hastalık, beden ya da akıl zayıflığı bizi uzaklaştıran bir etkendir, çünkü bunlar soya çekim yoluyla çocuklara geçebilecektir.

Üçüncü mülahaza kemiklerin yapısıdır ki beden yapısı türün ayırt edici biçiminin temelidir. Yaşlılık ve hastalıktan sonra hiçbir şey bizi bozuk bir beden yapısı kadar tiksindirmez, hatta en güzel çehre bile bu kusuru telafi edemez, esasen onun yanında, en çirkin çehre eğer iyi gelişmiş bir beden yapısına sahipse son derece tercihe şayandır. Ayrıca kemik yapısının her türlü kusurlu gelişimine karşı oldukça hassas bir yapıya sahibizdir. Sözgelimi, gelişmemiş, kısa, bodur bir beden yapısı ve benzeri ya da sonradan geçirilmiş bir kaza sonucu olmayan bir topallık hemen dikkatimizi çeker. Buna mukabil belirgin biçimde güzel bir beden her kusuru telafi eder: Bizi kendimizden geçirir. Ve bir de küçük ayaklara atfedilen büyük önem! Bunun nedeni ayağın büyüklüğünün

türün temel ayırt edici özelliklerinden biri olmasıdır. Zira hiçbir hayvan insanınki kadar küçük bir bilek ve ayak tarağı bileşimine sahip değildir; yürüyüşündeki dikliğin sebebi budur. Oysaki, o ayakları üzerinde yürüyen bir hayvandır. İsa ben Sirak da: "İnce vücutlu ve güzel ayaklı bir kadın gümüş oyukların içindeki altın sütunlar gibidir"* der. Dişler de önemlidir, çünkü beslenme için elzemdirler ve soya çekim yoluyla çocuklara aktarılırlar.

Dördüncü mülahaza belli bir tombulluktur, bir başka söyleyişle, bitkisel işlevin, esnekliğin fazlalığı da seçimimizde önemli bir yer tutar. Nitekim, bu özellik cenine bol besin sağlanabileceğinin bir işaretidir. Bu yüzden aşırı sıskalık, çarpıcı biçimde bizi uzaklaştırır. Tam gelişmiş bir kadın göğsü, erkekler üzerinde fevkalade bir tesir icra eder; üremenin dişil işlevleriyle doğrudan bir münasebet içeresinde bulunduğundan yeni doğan çocuğun zengin biçimde beslenebileceğinin habercisidir. Beri taraftan, çok şişman kadınlar da tiksintimizi uyandırır ki bunun sebebi, rahmin dumura uğramış olduğuna ve kısırlığa işaret etmesidir. Bu, kafayla değil, fakat içgüdüyle bilinir.

Seçimimizi etkileyen son mülahaza güzel bir çehredir. Burada da kemik parçaları, sair her şeyden önce nazarı itibara alınır. O kadar ki neredeyse her şey güzel bir buruna bağlıdır; kısa basık bir burun her şeyi bozar. Burnun hafifçe yukarı yahut aşağı eğikliği çoğu kez bir çok genç kızın hayat boyu mutluluğunu belirler ve bu da sebepsiz değildir, çünkü tehlikede olan türün tipidir. Küçük bir çene kemiği sayesinde küçük bir ağız, hayvanların ağızlarından farklı olarak insan çehresinin kendine özgü ayırt edici özelliği olduğu için çok önemlidir. Çekik, deyiş yerinde ise, kesilmiş bir çene özellikle iticidir,

* (XXVI, 23; Kraus'un düzeltilmiş çevirisi uyarınca.)

çünkü *mentum prominulum* münhasıran türümüze özgü ayırt edici bir özelliktir. Son olarak güzel gözlerin ve güzel bir alnın seçimimizde oynadığı role geliyoruz; bunlar anadan tevarüs edilmiş olan ruhi ve özellikle zihni niteliklere dayanır.

Diğer taraftan seçimlerinde farkında olmaksızın kadınları etkileyen nitelikler, doğal olarak bu kadar kesin bir şekilde belirlenemez. Bununla beraber, kadınların tercih ettikleri yaşın otuz ila otuz beş olduğunu söyleyebiliriz. Bu yaşlardaki erkeği, aslında insan güzelliğinin en yüksek formu olan delikanlılara tercih ederler. Bunun nedeni kadınlan zevkin değil, bu belirli çağda üreme gücünün zirve noktasını görüp tanıyan içgüdünün yönlendirmesidir. Genellikle kadınlar güzelliğe, özellikle yüz güzelliğine pek fazla dikkat etmezler; çocuğa güzelliğini verme işini sadece kendi üzerlerine almış gibidirler. Onları en başta cezbeden bir erkeğin gücü ve onunla atbaşı giden cesaretidir, çünkü bunların her ikisi de güçlü çocukların dünyaya gelmesinin ve aynı zamanda onlar için güçlü bir koruyucunun habercisidir. Bir erkekteki her fiziksel kusuru, tipin ayırt edici özelliklerinden herhangi bir sapmayı bir kadın, çocuk söz konusu olduğunda, eğer kendisi bu bakımlardan kusursuz ise ya da zıt yönde bunlan gölgeleyebilecek kadar mükemmel ise, ortadan kaldırabilir. Bunun tek istisnası münhasıran erkeklere özgü, dolayısıyla bir annenin çocuğuna bahşedemeyeceği niteliklerdir. Bunlar erkeklere özgü kemik yapısı, omuz genişliği, dar kalçalar, düzgün bacaklar, kas gücü, cesaret, sakal ve benzeri şeyleri içerir. İşte bu yüzden, bir kadın çoğu kez çirkin bir erkeği sevebilir, oysaki kusurlarını kendisi gideremeyeceği veya telafi edemeyeceği için erkeksi olmayan bir erkeği asla sevmez.

Cinsel sevginin temelinde yer alan mülahazaların ikinci kümesi manevi niteliklere dayananlardır. Burada, bir kadının evrensel olarak bir erkeğin ruhunun yahut kişiliğinin niteliklerince cezbedildiğini görürüz, bunların her ikisi de babadan tevarüs edilir. Kadınlar, irade sağlamlığı, kararlılık, cesaret ve belki de dürüstlük ve iyi kalplilikten büyülenirler. Buna mukabil zihni-fikri niteliklerin kadınlar üzerinde doğrudan yahut içgüdüsel bir gücü yoktur, bunun çok basit bir sebebi vardır, çünkü bunlar babadan devralınan nitelikler değildir. Erkekteki zekâ eksikliğinin kadınlara bir zararı dokunmaz; doğrusu fevkalade bir zihni üslünlük, hatta deha, anormallik olarak kadınlar üzerinde olumsuz bir etki bile doğurabilir. Bu sebepten ötürüdür ki kadınların sık sık budala, çirkin ve kaba saba bir erkeği iyi eğitilmiş, zihni nitelikleri yüksek, nazik bir erkeğe tercih ettiklerini görürüz. Aşırı derecede farklı mizaçlara sahip insanların sözgelimi kaba saba, güçlü kuvvetli ve dar kafalı bir erkekle, ziyadesiyle duyarlı, ince düşünceli, kültürlü, estetik beğeniye ve benzeri niteliklere sahip bir kadının ya da fevkalade bilgili, görgülü ve dahi bir erkek ile kuş beyinli bir kadının, çok kere aşk için evlenmelerinin sebebi budur:

"Sic visum Veneri; cui placet Impares
Formas atque animos sub juga aënea
Saevo mittere cum joco."[9]

[9] ("İşte böyle sürükler adamı Venüs;
Ruh ve bedence birbirine denk olmayanları,
Götürür tunçtan boyunduruğa vurur
Ve sonra bir kenardan bakıp için için güler."
Horatius, *Carmina* I, 33, 10.)

Bunun sebebi, kadınların zihni-fikri mülahazalardan değil, bütünüyle başka bir şeyden yani içgüdüden etkilenmeleridir. Evlilikte aranan şey, zihni-fikri bakımdan hoşça vakit geçirme değil, çocukların dünyaya getirilmesidir. Zira evlilik bir kafa birlikteliği değil, gönül birlikteliğidir. Eğer bir kadın bir erkeğin aklına vurulduğunu söylüyorsa, bu ya boş ve gülünç bir iddia ya da yozlaşmış bir mizacın mübalağasıdır. Diğer yandan bir erkek cinsel sevgisinde kadının kişilik özelliklerinin etkisi altında kalmaz, bundan ötürüdür ki sözgelimi Shakespeare, Albrecht Dürer, Byron gibi nice Sokrates kendi Ksantippesi'ni bulmuştur. Fakat burada zihni niteliklerin etkisi altında kalırız çünkü onlar anneden tevarüs edilmişlerdir. Yine de onların etkileri kolayca, daha temel hususlarla ilgili ve bu yüzden daha doğrudan bir tesiri haiz olan fiziki güzellik tarafından gölgelenir. Yeri gelmişken belirtelim ki bu ilk tesiri hissetmiş yahut tecrübe etmiş olan annelerin, kızlarına daha fazla cezbedici olabilmeleri için güzel sanatlar, diller ve benzeri şeyler öğretmelerinin sebebi budur. Bu suretle onlar suni araçlarla kafalarınının içini doldurmayı umut ederler, nasıl ki bir zorunluluk haline geldiğini düşündüklerinde göğüs kafeslerini ve kalçalarını da böyle dolduruyorlarsa.

Anlaşılsın ki burada sadece gerçek aşkın kendisinden doğduğu doğrudan ve içgüdüsel olan cazibeden söz ediyoruz. Akıllı ve eğitimli bir kadının, bir erkekteki kafa ve anlayış gücüne saygı duyması ve bir erkeğin, inceden inceye düşünüp taşındıktan sonra evleneceği kızın kişiliğini ölçüp tartması ve ona bir değer atfetmesi bizim buradaki konumuzu ilgilendiren meseleler değildir. Bu tür şeyler evlilikte akla dayalı bir seçimi etkiler fakat bi-

zim burada kendimize konu edindiğimiz tutkulu aşka söz geçiremezler.

Buraya kadar sadece *mutlak* mülahazaları, yani cinsel sevgide rol oynayan ve herkes için geçerli olan türden mülahazaları göz önünde bulundurdum. Şimdi ise kusurlu olarak ortaya çıkmış türün, tipini düzeltmeyi ve ondan seçicinin kendi şahsında zaten taşıdığı herhangi bir sapmayı onarmayı, dolayısıyla tipin saf ve eksiksiz biçimde yeniden ortaya konulmasına dönmeyi hedeflediği için münferit olan *izafi* mülahazalara geliyorum. Bundan ötürüdür ki her bir insan kendisinde eksik ve noksan gördüğü şeyi sever. Bu izafi mülahazalara dayalı olarak yapılan yani kişinin yapısını göz önünde bulunduran seçim, sadece mutlak mülahazaları göz önünde bulundurarak yapılan seçimden çok daha kesin, kararlı ve sınırlayıcıdır. Bu nedenle, gerçek tutkulu aşkın kökeni kural olarak bu izafi mülahazalarda yatar ve ancak aşkın sıradan evreleri ve önemsiz temayülleri mutlak mülahazalardan kaynaklanır. Dolayısıyla her zaman büyük tutkuları ateşleme eğiliminde olanlar, güzelliklerinde hiçbir kusur bulunmayan kadınlar değildir. Gerçek bir tutkulu duygunun doğabilmesi için önce, belki en iyi şekilde kimyadan bir metaforla anlatılabilecek bir şeyin olması, yani bu iki kişinin (niteliklerinin), tıpkı asit ve alkalinin nötr bir tuza dönüşmesi gibi, birbirini ortadan kaldırması icap eder. Bunun olabilmesi için aşağıdaki koşulların gerçekleşmesi gerekir.

Öncelikle her cins(ellik) tek yanlıdır. Bu tek yanlılık, bir kimsede bir başkasından daha belirgin biçimde dışa vurulur ve daha yüksek bir derecede var olur. Dolayısıyla bu tek yanlılık her bir kimsede karşı cinsten birisi tarafından, bir başkasının yapabileceğinden, daha iyi tamamlanabilir ve ortadan kaldırılabilir. Çünkü o kimse,

dünyaya gelecek yeni varlığın insanlık tipini tamamlamak için kendisininkine zıt bir tek yanlılığa ihtiyaç duymaktadır. Zira her zaman her şeyin kendisine doğru kendiliğinden eğilim içinde olduğu hedef bu yeni varlığın yapısıdır. Fizyologlar, erkeklik ve kadınlık için sayısız derecelerin geçerli olduğunu bilirler, nitekim erkeklik tiksindirici çift cinsel organlı hünsalara kadar düşebilir, kadınlık da zarif androgenlere kadar yükselebilir. Her iki yandan da, iki cins arasında tam orta noktada bulunduğundan her ikisine de sokulamayacak ve bu yüzden türün devamı için uygun olmayan kimselerin bulunduğu tam erdişilik (*der Hermaphroditismus*) noktasına ulaşılabilir.

Dolayısıyla sözünü ettiğimiz bu birbirini bertaraf etme yahut etkisiz hale getirme için *erkeğin* erkekliğinin belli bir derecesinin, *kadının* kadınlığının belli bir derecesine tam karşılık gelmesi ve onunla tam olarak örtüşmesi gerekir ki her birinin tek yanlılığı böylelikle tam olarak dengelenebilsin. Bundan dolayıdır ki erkekliği baskın bir erkek, kadınlıkça en güçlü olan kadını arzu eder ve *tersi* ve yine bundan dolayıdır ki herkes kendi cinsiyet derecesine tam karşılık gelen her kimse onu arar. İmdi, iki kişi arasındaki bu gerekli ilişkinin hangi ölçüde var olduğu ya da tahakkuk ettiği, bu iki kişi tarafından içgüdüsel olarak hissedilir ve diğer izafi mülahazalarla birlikte, aşkın yüksek derecelerinin temelinde bulunur. Bu yüzden âşıklar, ruh uyumları hakkında duygulu ve dokunaklı biçimde konuşurlarken aslında sohbetin can alıcı noktası büyük ölçüde dünyaya getirilecek varlık ve onun kusursuzluğuyla ilgili uyumdur ki bu çok kere evlilikten kısa bir süre sonra şiddetli bir uyumsuzluk haline geliveren ruhlarının uyumundan aşikâr ki çok daha önemlidir.

Burada işin içine, her bir kimsenin başkası aracılığıyla, kendi zayıflığını, kusurlarını ve tür tipinden sapmalarını, dünyaya gelecek çocukta varlıklarını sürdürmemeleri ya da gelişip mutlak anormalliklere dönüşmemeleri için ortadan kaldırmaya çalışmasına bağlı olan diğer izafi mülahazalar dahil olmaktadır. Bir erkek kas gücü bakımından ne kadar zayıfsa, o ölçüde güçlü kuvvetli bir kadını arzulayacaktır ki aynı şey kadınlar için de geçerlidir. Fakat kas gücü zayıflığı kadınlar için tabii ve mutad olduğundan kadınlar, kural olarak güçlü kuvvetli erkekleri tercih edeceklerdir. Bundan başka boy bos da, tarafların seçiminde rol oynayan önemli bir mülazadır. Ufak tefek erkeklerin, iri yarı kadınlara karşı kararlı bir eğilimi vardır ve *tersi*. Esasen ufak tefek bir erkekteki iri yarı kadınlara karşı olan bu eğilim, eğer kendisi iri yarı bir babadan gelmiş ve ancak annesinin tesiriyle ufak tefek kalmışsa çok daha tutkulu olacaktır; çünkü o, babasından büyük bir gövdeyi kanla besleyebilecek damar sistemini ve enerjisini tevarüs etmiştir. Buna mukabil eğer onun hem babası hem de büyük babası ufak tefekse bu eğilimi kendisini daha az hissettirecektir. İri yarı bir kadın ile iri yarı bir erkeğin yıldızının barışmamasının temelinde tabiatın çok iri bir insan soyundan uzak durma arzusu yatar, çünkü iri yarı annelerin çocukları, annelerinin kendilerine geçirebileceği kuvvet ile uzun süre yaşayamayacak kadar zayıf olacaklardır. Ne var ki eğer böyle bir kadın, belki de toplum içerisinde daha saygın bir konuma sahip olmak için iri yarı bir koca seçerse, büyük bir ihtimalle çocukları ömür boyu bu kadının aptallığının ceremesini çekecektir.

Keza ten rengi ile ilgili mülahazalar da seçimde çok belirleyici bir yer tutar. Sarışınlar, kara yağız ya da esmer kimselerden hoşlanır; fakat bu sonuncular evvelkileri nadiren tercih ederler. Bunun sebebi şudur: Sarı saç

ve mavi göz, tür tipinden bir sapmadır ve tıpkı beyaz fare veya kır at gibi neredeyse bir anormallik oluşturur. Bunlar, Avrupa dışında dünyanın herhangi bir parçasının, hatta kutup bölgelerinin bile doğal sakinleri değillerdir ve açık ki İskandinav kökenlidirler. Yeri gelmişken beyaz derinin, insan için doğal olmadığını, tabiaten insanın tıpkı Hindu atalarımız gibi ya kara ya da esmer bir deriye sahip olduğunu, dolayısıyla beyaz insanın köken itibarıyla hiçbir surette tabiatın döl yatağından çıkmadığını, hakkında çok söz edilse de beyaz insan diye bir şey olmadığını ve her beyaz insanın solmuş veya beyazlamış bir deriye sahip olduğunu ifade etmeliyim. İnsan, kışın sıcak bir yer arayışı içinde ancak egzotik bir bitki gibi yaşayabildiği yabancı bir dünyaya sürülünce asırlar içerisinde beyazlaşmıştır. Bundan ancak dört yüzyıl önce yurtlarını terk etmiş olan Hint yerlileri çingeneler, Hindu ten renginden bizimkine nasıl geçildiğini göstermektedir. Bundan dolayı, tabiat cinsel aşk aracılığıyla siyah saç ve kahverengi gözlere dönmeye çalışmaktadır ki türün ilk ve asıl tipi bunlardır. Her ne kadar Hinduların kara derisini bizim için itici ya da uzaklaştırıcı hale getirecek kadar olmasa da, beyaz ten rengi ikinci tabiat haline gelmiştir.

Nihayet herkes, vücudunun belli kısımlarındaki kusurlarını ve aksaklıklarını düzeltmenin yolunu bulmaya çalışır ve kusur ne kadar belirgin ise onu düzeltme yolundaki azim de o kadar büyüktür. Küt ve ucu kalkık burunlu kimseler, bu yüzden gaga burunlu ya da papağan çehreli kimselerden böylesine tarif edilmez biçimde hoşlanırlar, aynı şey vücudun diğer bütün kısımları için de geçerlidir. Aşırı derecede uzun ve ince bir beden yapısına sahip kimseler, bodur denecek kadar kısa kimselerin bedenlerinde güzellik bulma temayülündedirler.

Mizaçla ilgili mülahazalar da bu konuda insanların seçimlerinde benzer bir rol oynarlar. Herkes, kendisinin tersi olan bir mizaca sahip insanı tercih eder. Ancak istenmeyen mizaç özelliği ne kadar belirginse, bunun tersini isteme o ölçüde fazladır.

Bir yönden kendisi gayet mükemmel olan kimse, bu bakımdan kusurlu olanı arzu edip peşine düşmez, ama onunla başka bir kimseden daha kolay bağdaşabilir, çünkü kendisi, doğacak çocuğu bu bakımdan kusurlu olmaktan koruyacaktır. Sözgelimi beyaz tenli bir kimse, sarı derililerden nefret etmez, ama buna mukabil sarımtırak bir ten rengine sahip kimse göz kamaştıracak kadar beyaz derili bir kimsede tanrısal bir güzellik bulur. Bir erkeğin, belirgin biçimde çirkin olan bir kadına âşık olması az rastlanır bir durumdur, fakat âşık olursa bunun sebebi aralarında mevcut cinsiyet derecesi bakımından tam bir uyumun gerçekleşmesi ve kadındaki bütün anormalliklerin, kendisinin tam zıttı bir başka söyleyişle kendisininkileri düzeltici unsurları taşımasıdır. Bu gibi durumlarda aşk, yüksek bir dereceye erişme eğilimindedir.

Kadının her bir beden uzvunu düşünüp değerlendirirken gösterdiğimiz esaslı ciddiyet ve kadının da kendi hesabına bizi değerlendirirken aynını göstermesi; hoşumuza gitmeye başlayan bir kadını kılı kırk yaran bir gözle yoklamamız, seçimimizde gösterdiğimiz kararsızlık ve huysuzluk, güveyin gelini seyrederkenki gergin dikkati, herhangi bir bakımdan yanılmamak için gösterdiği özen, temel özelliklerdeki her aşırılık yahut eksikliğe atfettiği büyük önem, bütün bunlar gözetilen amacın ehemmiyetiyle tamamen uyum içerisindedir. Çünkü dünyaya getirilecek çocuk, bütün hayatı boyunca benzer özellikleri taşıyacaktır. Sözgelimi, bir kadında hafif bir belkemiği eğriliği varsa doğacak çocuğa bunun bir kamburluk ola-

rak geçmesi mümkündür ve bu her bakımdan böyledir. Doğal olarak biz bütün bunların farkında değilizdir. Tam tersine herkes bu dikkatli ve özenli seçimi, kendi zevki için yaptığını zanneder –ki aslında bununla hiç de alakası yoktur– bilakis o kendi beden yapısının gerektirdikleri doğrultusunda (bundan dolayı kendi şahsıyla uyum içinde olduğunu doğru olarak kabul etmemiz gerekir), bu seçimi kesinlikle türün çıkarı için yapar ve gözetilen asıl amaç mümkün olduğu ölçüde türün tipini muhafaza etmektir.

Kişi, burada farkında olmaksızın daha yüksek bir şeyin yani türün çıkarına göre hareket eder. Kişinin başka türlü hiç önemsemeyeceği şeylere böylesine önem atfetmesinin sebebi işte budur. Farklı cinsten iki genç insanın ilk kez karşılaştıklarında, birbirlerini farkında olmaksızın ciddi ve eleştirel biçimde bakıp süzmelerinde, birbirlerine atfettikleri araştırıcı ve nüfuz edici (derinlere işleyici) nazarlarda ve sahip oldukları çeşitli özelliklerin maruz kaldığı dikkatli yoklamalarda ilginç ve özel bir şey vardır. Bu araştırma ve çözümlemenin temsil ettiği şey, bu iki kişi ve onların özelliklerinin harmanlanması sayesinde mümkün olacak yeni varlığı, *türün koruyucu ruhunun düşünmesi*nden (*Meditation des Genius der Gattung*) başka bir şey değildir. Onların zevklerinin ve birbirlerini arzulamalarının büyüklüğü, bahsi geçen bu düşünme tarafından belirlenir (ya da bu düşünmenin sonucuna bağlıdır). Bu arzulayış ne kadar yoğun olursa olsun, daha önce gözden kaçmış olan bir şey bu süreç içerisinde gün yüzüne çıkarsa pekâlâ birdenbire kaybolabilir. Demek oluyor ki türün dehası yahut koruyucu ruhu, üreme kabiliyetine sahip olan herkeste gelecek insan soyunu düşünmektedir. Bu insan soyunun doğası Eros'un uğraştığı büyük iştir, o hep faaliyet halindedir

aklı her zaman meşguldür, her zaman gelecekle ilgili düşünüp durur. Türü ve gelecek bütün nesilleri ilgilendiren bu büyük işin önemiyle kıyaslandığında, bu büyük tablo içerisindeki genel gelip geçicilikleriyle tek tek kişilerin (gönül) işlerinin pek bir ehemmiyeti yoktur. Bu yüzdendir ki Eros her zaman bunları hiç aldırmaksızın feda etmeye hazırdır. Onun bu gelip geçici işler karşısındaki durumu ölümsüz bir varlığın bir ölümlü, onun göz önönünde bulundurdukları karşısındaki kişilerin önem addettikleri şeyler ise sonsuzun sonlu karşısındaki durumu gibidir. Sadece kişinin mutluluğunu yahut mutsuzluğunu ilgilendirenlerden daha yüksek işleri sevk ve idare ettiğinin farkında olan Eros, bunları yüksek bir kayıtsızlıkla savaşın keşmekeşinin, iş hayatının hengâmesinin ortasında ya da bir veba salgının insanları kırıp geçirmesi esnasında yürütür, hatta gerekirse bunları manastırların inzivahanelerine kadar takip eder.

Aşkın şiddetinin bireyselleşme ile birlikte arttığı anlaşılmış olmalı; çünkü, iki kişi fiziksel olarak öyle bir yapıya sahip olabilir ki türün mümkün en iyi tipini aslına uygun olarak ortaya çıkarmak bakımından birinin diğeri için en özel ve mükemmel tamamlayıcı olduğunu ve bu yüzden birbirlerini başka hiç kimse için duyumsamayacakları ölçüde arzu edeceklerini göstermiştik. Böyle bir durumda, tutkulu bir aşk doğar ve bireysel bir hedefe ve sadece ona yönelmiş olduğu için, başka bir söyleyişle türün özel hizmetinde ortaya çıktığı için derhal daha soylu ve daha yüce bir görünüm kazanır. Diğer yandan, kendi başına safi cinsel içgüdü iğrenç ve bayağı bir şeydir: Bireyselleşmediği için önüne çıkan herkese yönelmiştir ve türü, niteliği pek dikkate almaksızın sadece safi bir nicelik bağlamında korumaya çalışır. Tek bir kişi üzerinde yoğunlaşmış yani bireyselleşmiş şiddetli bir aşk tutkusu öy-

lesine yüksek bir noktaya erişebilir ki tatmin edilmedikçe bu dünyanın bütün güzel şeyleri, hatta hayatın kendisi bile tadını ve önemini kaybeder. Bu durumda aşkın şiddet ve harareti, başka hiçbir şeyinkine benzemeyen bir arzu haline gelir; dolayısıyla her türlü fedakârlıkta bulunacak ve eğer tatmini hiçbir türlü mümkün görünmez ise, çılgınlığa hatta intihara bile götürebilecektir. Böylesine tutkulu bir aşkın kökeninde, bu bilincinde olunmayan mülahazaların yanı sıra önümüze böylesine doğrudan çıkmayan ya da gözümüze ilişmeyen başkaları da olacaktır. Bundan dolayı, burada sadece bir beden yapısı uygunluğu değil, aynı zamanda babanın iradesi ile ananın zekâsı arasında özel bir örtüşmenin bulunduğunu kabul etmemiz gerekir. Bu sonuncu uygunluk neticesindedir ki sadece onlar tarafından son derece belirli bir varlık, "kendi-nde-şeyin" ("*Ding an sich*") doğasında yer aldığı için bizce bilinmeyen sebeplerden ötürü, varlığını türün koruyucu ruhunun göz önünde bulundurduğu bir varlık olarak dünyaya getirmiş olur.

Daha açık söylemek gerekirse, yaşama iradesi kendisini, kesin bir şekilde belirlenmiş ve ancak bu belirli baba ile bu belirli ana tarafından dünyaya getirilebilecek olan bir varlıkta nesnelleştirmek istemektedir. Bizatihi iradenin bu metafizik arzusu, varlıklar dairesi içerisinde bu ateşli arzuyla kıskıvrak yakalanmış olan gelecekte ebeveyn olacakların yüreklerinin dışında başka bir faaliyet alanına sahip değildir. Şimdi onlar, halihazırda bütünüyle metafizik bir amaca sahip olan, bir başka söyleyişle, gerçekte mevcut olan şeylerin alanı dışında kalan şeyi kendileri için arzu ettiklerini zannetmektedirler. Diğer bir ifadeyle, burada ilk kez mümkün hale gelen, doğacak canlının varlık alanına girme noktasındaki ateşli arzusudur. Bu arzu, her varlığın temel ve asli kaynağından

neşet eder ve kendisini fenomenler dünyasında geleceğin ebeveynlerinin birbirlerine duydukları şiddetli sevgi olarak dışa vurur ve kendi dışındaki her şeyi pek az nazarı itibara alır. Aslında aşk, bir başka benzeri olmayan bir yanılsamadır ki insanın dünyada sahip olduğu her şeyi gerçekte kendisini başka herhangi birisinden daha fazla tatmin etmeyecek bir kadını elde etmek uğruna feda etmesine neden olur. Burada asıl göz önünde bulundurulanın, bu sahip olma olduğu, tıpkı diğerleri gibi bu yüce duygunun da peşinde olduğu şeyi elde etmesiyle birlikte elde etmiş olanların büyük şaşkınlığı karşısında kaybolmasından anlaşılır. Sahip olma duygusu, ayrıca kadının kısır çıkması nedeniyle (ki Hufeland'a göre, bu vücut yapısındaki on dokuz arızi kusurun sonucu olabilir) metafizik amaç gerçekleşmediğinde de kaybolur gider. Nasıl ki günlük hayatta içinde aynı metafizik hayat ilkesinin var olmak için çabaladığı milyonlarca tohum ayaklar altında ezilerek ziyan olup gidiyorsa; bu noktada yaşama iradesinin hizmetinde bir zaman, mekân ve madde sınırsızlığının, dolayısıyla bitmez tükenmez bir fırsat ve imkân bolluğunun olmasından başka bir teselli yoktur.

Burada açıklanan görüş, kendisi tarafından müstakilen ele alınmamış ve benim izlediğim düşünce yolu kendisine bütünüyle yabancı kalmış da olsa, öyle görünüyor ki Theophrastus Paracelsus'un zihninden, çok yüzeysel biçimde olmakla beraber, geçmiş olmalı, zira o, farklı bir çerçeve içerisinde ve her zamanki dağınık üslubuyla aşağıdaki ilginç sözleri söyler: *"Hi sunt, quos Deus copulavit, ut eam, quae fuit Uriae et David; quamvis ex diametro (sic enim sibi humana mens persuadebat) cum justo et legitimo matrimonio pugnaret hoc ... sed propter Salomonem, qui aliunde nasci non potuit, nisi*

ex Bathseba, conjuncto David semine, quamvis meretrice, conjunxit eos Deus (*De vita longa* i. 5)."

Bütün çağların şairlerinin, sayısız tarz ve biçimlerde dile getirdikleri ve tüketemedikleri gibi hakkını da veremedikleri bu *aşk arzusu, himeros;* bu arzu ki bize belli bir kadını elde etmemizin sonsuz mutluluk, kaybedilmesinin tarifsiz bir acı ve mutsuzluk getireceğini düşündürtür – bu arzu ve bu acı, malzemesini gelip geçici bir insanın gereksinimlerinde bulamaz, bunlar tür ruhunun çırpınışlarıdır; o burada ister elde edilsin ister kaybedilsin, başka hiçbir şeyle ikame edilemeyecek amaçlarına ulaşmak için bir araç görmekte ve bunun için böylesine derinden inleyip çırpınmaktadır. Sadece türün sınırsız bir ömrü vardır ve bu nedenle sınırsız arzulara, sınırsız tatmine ve sınırsız acıya sahip olabilir. Fakat bunlar, burada ölümlü insanoğlunun dar yüreğine hapsedilmiştir. O halde, böyle bir yürek patlayacak gibi olursa ve içine dolan sınırsız neşeyi ya da sonsuz kederi dile getirmek için uygun bir ifade bulamayacak olursa şaşmamak gerekir. Demek oluyor ki nitelikli aşk şiirlerinin malzemesini sağlayan kaynak budur; dolayısıyla o, dünyevi olan her şeyi geride bırakıp aşkın mecazlara yükselir. Bu Petrarca'nın konusu, St. Preux, Werther ve Jacopo Ortislerin kaynağıdır; çünkü bu olmadan onların hiçbiri ne anlaşılabilir, ne de açıklanabilir. Sevilen kimseye duyulan bu sınırsız hissiyat ve hayranlık, hangi türden olursa olsun ondaki manevi kusursuzluklara ya da genel anlamda gerçek nitelik ve üstünlüklere dayandırılamaz. Çünkü seven kimse, Petrarca'nın durumunda olduğu gibi, çok kere sevdiğini yeteri kadar tanımaz.

Sevilen kimsenin kendi amaçları için sahip olduğu *değeri* sadece türün ruhu (*Genius der Gattung*) bir bakış-

ta anlayabilir. Ve büyük tutkular da genellikle ilk bakışta doğar:

"Who ever lov'd, that lov'd not at first sight."*

–Shakespeare, *As You Like It*, iii. 5.

Bu bakımdan Mateo Aleman'ın iki yüz elli yıldan beri tanınan *Guzmann de Alfarache* isimli romanındaki şu bölüm yeteri kadar ilgi çekicidir: *"No es necessario para que uno ame, que pase distancia de tiempo, que siga discurso, in haga eleccion, sino que con aquella primera y sola vista, concurran juntamente cierta correspondencia ó consonancia, ó lo que acá solemos vulgarmente decir, una confrontacion de sangre, à que por particular influxo suelen mover las estrellas."* (İnsanın birine âşık olması için uzunca bir zamanın geçmesi, derin derin düşünüp bir seçim yapması gerekli değildir, her iki tarafta da daha ilk bakışta belli bir yakınlık ve uyuşmanın hissedilmesi ya da günlük hayatta *kanın kaynaması* denilen ve genellikle yıldızların özel bir tesirinin yol açtığı şeyin gerçekleşmesi yeterlidir).** Bundan dolayı ortaya çıkan bir rakiple veya vuku bulan bir ölümle sevilen kimsenin kaybı, tutkulu bir aşkla seven bir âşık için bütün diğerlerini gölgede bırakan en büyük keder ve acıdır, çünkü bu, onu bir kişi olarak etkilemeyip, *essentia aeterna*sı içinde yani burada özel iradesine ve hizmetine çağrıldığı türün hayatı içinde, üzerine hücum ettiğinden böylesine aşkın ve sınırsız bir tabiata sahiptir. Kıskançlık, bu yüzden bu kadar acı ve azap vericidir ve bu nedenle sevilen kimseyi bir başkasına bırakmak zorunda kalmak fedakârlıkların en büyüğüdür.

Bir kahraman, hangi türden olursa olsun duygularını belli ederek zayıflığını göstermekten utanır, bunun tek

* ("Kimi sevsem, ilk bakışta sevdiğim değil.")

** (III. kitap, II. Bölüm, c. 5, a.g.e.)

istisnası aşkı için hissiyatını belli ederek ağlayıp sızlamasıdır, çünkü burada sızlanıp yakaran o değil türün kendisidir. Calderon'un *Büyük Zenobia* isimli eserinin birinci perdesinde Zenobia ile Decius arasındaki bir sahnede, Decius şöyle der:

"Cielos, luego tu me quieres?
Perdiera cien mil victorias,
Volviérame..." [10]

Bu durumda, bu zamana kadar diğer her türlü mülahazadan daha ağır basmış olan şeref ve haysiyet düşüncesi, cinsel sevgi yani türün çıkarı oyuna dahil olur olmaz ve kendisi için açık ve tartışılmaz biçimde yararlı olacak bir şeyi fark eder etmez sahnenin dışına sürülür, nitekim türün çıkarı, ne kadar önemli olursa olsun tek başına kişininkiyle karşılaştırılınca, sınırsız derecede daha önemli olduğu görülür. Şeref, vazife, sadakat gibi yüce duygular, ölüm tehlikesi de dahil, diğer bütün ayartılara (yoldan çıkarmalara) karşı koyduktan sonra onun karşısında dayanamayıp yenik düşerler. Benzer şekilde özel hayatta da dürüstlük ve titizliğe, bu noktada başka hiçbir konuda olmadığı kadar seyrek rastlandığına tanık oluyoruz. Başka türlü doğruluk ve dürüstlükten şaşmayan kimseler bile, burada zaman zaman vicdanı kolayca bir kenara itiverirler ve tutkulu aşk, yani türün çıkarı onları ele geçirdiğinde hiç çekinmeksizin zina suçunu işleyiverirler. Hatta öyle görünür ki sanki tek tek kişilerin çıkarlarının bahşedebileceğinden daha büyük bir hak ve selahiyetle hareket ettiklerinin bilincinde olduklarına inanmış gibilerdir, çünkü burada türün çıkarına uygun olarak hareket ediyorlardır. Bu bakımdan Chamfort'un şu sözleri dikkate değerdir: *"Quand un homme*

[10] ("Tanrım, demek seviyorsun beni?
Binlerce zaferi feda edeceğim bunun için,
Döneceğim...")

et une femme ont l'un pour l'autre une passion violente, il me semble toujours que quelque soient les obstacles qui les séparent, un mari, des parens, etc.; les deux amans sont l'un à l'autre, de par la Nature, qu'ils s'appartiennent de droit devin, malgré les lois et les conventions humaines."[1]

Bu sözler karşısında her kim öfkelenip kızmaya kalkışırsa kendisine, Kurtarıcı'nın İncil'de zina nedeniyle infaz edilmek üzere olan kadına, aynı zamanda orada bulunan hiç kimsenin böyle bir suçtan masum olmadığını kabul etmekle gösterdiği yakınlık hatta düşkünlük hatırlatılmalıdır. Bu bakımdan *Decameron*'un büyük bölümü, türün koruyucu ruhunun, ayakları altına aldığı tek tek kişilerin hak ve çıkarlarını sadece alaya alması ve aşağılaması olarak görünür. Toplum içerisinde insanların işgal ettikleri mevkiler ve benzeri türden bütün koşullar, gözleri birbirinden başkasını görmeyen âşıkların birleşmelerinin önünü tıkayacak olursa türün ruhu tarafından aynı şekilde hiç hesaba katılmaksızın bir kenara itilir ve bir 'hiç' muamelesi görürler: Türün ruhu, sayısız kuşakları ilgilendiren amaçlarını takip ederken insanların önem verdikleri yasaları yahut vicdanın doğurduğu tereddütleri tuz buz eder.

Kökü aynı derecede derinde yatan sebeplerden ötürü, tutkulu aşkın amaçları söz konusu olduğunda insan hiç gözünü kırpmadan her türlü tehlikeye atılır, başka durumlarda yüreksiz olanlar bile burada aslan kesilirler. Keza oyunlarda ve romanlarda aşklarının, yani türün çıkarının savaşını veren iki genç âşığın, sadece bireyin gö-

[1] ("Bir kadın ve bir erkek birbirlerine karşı şiddetli bir tutku duyduklarında, bu ister bir koca, ister ana baba veya başka bir şey olsun, mutlaka birbirini seven bu iki insanı ayıracak engeller de çıkacaktır, ama onlar tabiat ve tanrısal yasa sayesinde birbirlerine aittirler, insanların yasaları ve itibar ettikleri sair şeyler ne söylerse söylesin.")

nenç ve mutluluğunu göz önünde bulunduran yaşlılara karşı zafer kazanmasını aynı duyguları yürekten paylaşarak okuruz. Çünkü âşık bir çiftin mücadelesi, tür bireyden daha önemli olduğu için bize başka her şeyden çok daha önemli, zevk ve heyecan verici, dolayısıyla çok daha haklı ve meşru görünür.

Bu yüzden neredeyse bütün komedilerin temel konusu olarak, amaçları peşinde koşan, ama sahneye çıkarılan kişilerin şahsi çıkarlarının tam zıttına ve mutluluklarını tehdit etmek pahasına koşan türün koruyucu ruhunu görürüz. Genellikle amacına erişir ve gerçek şiirsel adaletle uyum içerisinde seyirciyi tatmin eder, çünkü seyirci de türün amaçlarının kişininkilere haydi haydi tercih edilmesi gerektiğini hisseder. Bundan dolayı, perde kapandığında muzaffer sevgilileri gönül rahatlığı içerisinde terk eder seyirci, çünkü onlarla kendi mutluluklarının mimarları olduğu yanılsamasını paylaşır, halbuki onlar bu mutluluğu büyüklerinin iradesi ve basiretine karşı, türün yapmış olduğu seçim uğruna feda etmişlerdir. Tek tük rastlanan sıradışı komedilerde, konunun tersine çevrilmesi ve türün amaçları pahasına kişilerin mutluluğunu sağlama yönünde girişimlerde bulunulur; fakat burada seyirci türün koruyucu ruhunun çektiği acıyı hisseder ve böylelikle kişilere sağlanmış olan faydalardan teselli bulup rahatlamaz. Bu türün pek iyi bilinen örnekleri olarak aklıma iki küçük piyes gelmektedir: *La reine de 16 ans* ve *Le mariage de raison*.

Aşk konularını ele alan tragedyalarda, türün hedefleri gerçekleşmediği için bu hedeflerin araçları durumunda olan âşıklar genellikle birlikte can verirler, sözgelimi *Romeo ve Juliet, Tankred, Don Karlos, Wallenstein, Braut von Messina* (*Messina'nın Gelini*) ve daha pek çoğunda olduğu gibi.

Bir insanın aşkı, çok kere komik zaman zaman da trajik malzemeler sunar; çünkü âşık bu durumda tür ruhunun etkisi altında olduğundan hem onun tarafından yönlendirilir, hem de artık kendi kendisine ait değildir. Bu yüzden onun hareket tarzı, sıradan insanın davranışlarıyla uyumlu değildir. Aşkın yüksek evrelerinde bir insanın düşüncelerine böylesine şiirsel ve yüce bir nitelik, hatta aşkın ve tabiatüstü bir eğilim kazandıran ve böylelikle kişinin asıl maddi amacını gözden kaybettiği izlenimini uyandıran şeyin temelinde yatan şey işte budur. Bundan dolayı, âşık şimdi sadece kişileri ilgilendiren her şeyden sınırsız derecede daha önemli olan tür ruhunun esinlediği ilhamla doludur ve bu ruhun özel yönlendirmeleri yahut kılavuzluğu altında uzunluğu kestirilemeyen bir gelecek kuşağın bütün varlığını bu özel ve kesin biçimde belirlenmiş doğayla ortaya koymaya çalışır. Bu doğa ondan sadece babalığı, onun sevdiğinden de sadece analığı alabilir ve başka türlü varlık alanına *bu haliyle* asla erişemez, halbuki yaşama iradesinin nesnelleşmesi de bu varlığı açıktan açığa talep eder.

Âşığı, dünyevi olan her şeyin hatta bizzat kendisinin üzerine yükselten ve onun maddi-fiziki arzularına tabiatüstü bir kılıf uyduran şey, böylesine aşkın ve sınırsız öneme sahip işlerle uğraştığı duygusudur, öyle ki en kaba, en sıkıcı insanın bile hayatında aşk şiirli, büyüleyici bir hikâye haline gelir ve zaman zaman gülünç bir boyut kazandığı da olur. Türde kendisini nesnelleştirmiş olan iradenin buyruğu (yüklemiş olduğu görev), âşığın bilincinde kendisini, bu belli kadınla birleşmesinde bulunacak olan sonsuz bir mutluluk öngörüsü yahut tasavvuru kılığında gösterir. Dolayısıyla, aşkın en yüksek derecelerinde bu *khimera* (bu tuhaf serap), öylesine parlak ve ışıltılı hale gelir ki ele geçirilemeyecek olursa hayatın

kendisi bütün çekiciliğini kaybetmekle kalmaz, öylesine kasvetli, öylesine sahte ve tahammül edilmez görünmeye başlar ki yaşamaktan duyulan bezginlik ve tiksinti ölüm korkusunun bile üstesinden gelir. İş bu noktaya geldiğinde, kişinin kimi zaman kendi eliyle hayatına son vermesinin sebebi de bu olur. Böyle bir kimsenin iradesi, türün iradesinin girdabına kapılmıştır ya da bu sonuncusu kişinin iradesinin üzerinde kurduğu muazzam bir hakimiyetle onu öylesine ele geçirmiştir ki eğer böyle bir kimse ilkinin yani türün iradesinin izharında müessir olamazsa, sonuncusunda olmayı kaale bile almaz. Bu durumda kişi, belirli bir obje üzerinde yoğunlaşmış türün iradesinin sınırsız arzusunu taşıyamayacak kadar zayıf bir araç olur. İşte o zaman tek çıkar yol, intihardır hatta kimi zaman iki sevgilinin beraberce intiharıdır, tabii hayatı korumak için tabiat müdahele edip ara yol olarak çılgınlığı göstermezse ki o zaman bu umutsuz durum, bilincin üzerine şalını örter. Tek bir yıl bile geçmez ki yukarıda söylenmiş olanların doğruluğunu ispat eden bu türden çeşitli vakalar gerçekleşmiş olmasın.

Ne var ki sık sık trajik bir sonuca yol açan sadece tatmin edilmemiş aşk tutkusu değildir, tatmin edilmiş tutku da mutluluktan çok mutsuzluğa, hatta daha da fazla, yol açar. Çünkü söz konusu kimsenin kişisel mutlululuğuyla o kadar çok çatışmayı gerekli kılar ki sonunda mutluluğun yerinde yeller eser, zira talep ettiği şeyler âşığın içinde bulunduğu diğer koşullarla bağdaşmaz ve neticede bunlar üzerine kurulu hayat tasarılarını yıkar. Hatta öyle olur ki aşk, çoğu kez sadece harici koşullarla bağdaşmazlıkla kalmaz, âşığın kendi kişiliğiyle de çatışma içerisinde kalır, zira bu duygu cinsi münasebet olmasa âşığa sevimsiz, önemsiz, hatta tahammül edilmez gelebilecek kimselere yönelmiş olabilir. Ne var ki türün iradesi kişinin iradesinden çok daha güçlü olduğu için âşık kabul edilebilir

bulmadığı bütün niteliklere gözlerini kapatır, kendisini sevdiğinden uzaklaştırabilecek her şeyi görmezden gelir, önemsemez ve kendisini tutkusunun yöneldiği amaca sımsıkı bağlar ve öylesine azat kabul edilmez biçimde bağlar ki türün iradesi, tatmin olur olmaz ardında zor tahammül edilir bir hayat yoldaşı bırakarak kayboluveren bu yanılsama yahut vehimle gözleri görmez olur. Çoğu zaman fevkalade akıllı ve üstün niteliklere sahip kimselerin şirret ve iblis kadınlarla evlendiklerini görür ve böyle bir seçimde bulunmanın onlar için nasıl olup da mümkün olduğunu anlayamayız, işte bunun izahı burada yatar. Ve bundan dolayıdır ki eskiler, aşkın gözünün kör olduğunu söylemişlerdir. Aslında bir âşığın sevdiği kimsenin kendisine mutsuzluk ve pişmanlıkla dolu bir hayattan başka bir şey vadetmeyen mizaç ve kişilik kusurlarını açıkça görüp keskin biçimde fark etmesi mümkündür, bunlar yine de onun içini korkuyla doldurmaz:

"I ask not, I care not,
If guilt's in thy heart;
I know that I love thee,
Whatever thou art." [12]

Çünkü o, aslında kendi çıkarına (ya da kendine ait şeylerin) değil, dünyaya getirilecek olan üçüncü bir kişinin çıkarına hareket etmektedir (ya da ona ait şeylerin peşinde koşmaktadır), her ne kadar o kendine ait işlerin peşinde koştuğu yanılsamasına kapılmışsa da. Fakat tutkulu aşka aynı zamanda yüce bir hususiyet kazandıran ve onu şiirin vazgeçilmez bir konusu haline getiren de bir kimsenin kendine ait işlerin peşinde koşmamasıdır ki bu her yerde yüceliğin ayırt edici alametidir (*der Stämpel der Größe*). Son olarak bir insan, tutkulu bir aşk ile sevdiği kimseye aynı zamanda nefretin en koyusunu da du-

[12] (*"Ne soru soruyor, ne merak ediyorum,/ Göğsünde günah var mı; / Ne olursan ol,/ Seni sevdiğimi biliyorum."*)

yabilir. Bundan dolayıdır ki Platon, aşkı kurt ile kuzu arasındaki ilişkiye benzetmiştir (*Phaidros* 241 D). Bunun bir örneği, tutkulu bir âşığın sevdiği kimseden bütün çabalarına ve yalvarmalarına karşın hiçbir durumda teveccüh göremediği zaman ortaya çıkar:

"I love and hate her."[13]

–Shakespeare, *Cymb.* iii. 5.

Sevilen kimseye duyulan nefret, zaman zaman o kadar ileri bir noktaya varabilir ki âşık önce sevdiğini öldürür, ardından da kendi canına kıyar. Bu türden örnekler gazetelerde her yıl gözümüze çarpmaktadır. Bundan dolayı Goethe haklı olarak der ki:

"Bei aller verschmähten Liebe, beim höllischen
(Elemente!

Ich wollt', ich wüsst' was ärger's, das ich fluchen
(könnte!"[14]

Bir âşık, sevdiğinin kendisine yüz vermeyişini, naz ve tegafülünü zalimlik olarak nitelendirirse, ki bunlar onun ıstıraplarını besleyen şeylerdir, bunda gerçek anlamda bir mübalağa yoktur, çünkü o böceklerin içgüdüsüne akraba olan bir dürtünün etkisi altındadır ve bu dürtü onu bütün makul sebeplere karşın kayıtsız şartsız amacını takip etmeye ve sair her şeyi gözardı etmeye zorlar: o bu sevki tabiiden kendisini kurtaramaz. Karşılığını alamayarak aşkının ateşini bütün hayatı boyunca ayaklarında demirden bir köstek, yahut kurşundan bir halka gibi sürüklemek zorunda kalan ve ıssız ormanlarda derin iç çekişlerle kendi kendine hayıflanıp duran bir değil bi

[13] ("Onu seviyor ve ondan nefret ediyorum.")

[14] ("Hakir görülmüş bütün aşklara, o cehennemi şeyel
Bilsem ki daha kötüsü var, yemin ederdim onal")

sürü Petrarca vardı. Ne var ki şiir söyleme kabiliyeti sadece bir tek Petrarca'da teşekkül etmişti, bu bakımdan Goethe'nin şu güzel dizeleri onu için de geçerlidir:

"Und wenn der Mensch in seiner Quaal
(verstummt,
Gab mir ein Gott, zu sagen, wie ich leide."[15]

Aslında türün ruhu tek tek kişilerin koruyucu ruhlanyla sürekli savaş halindedir; onlann takipçisi ve düşmanıdır, her zaman kişisel mutluluğu acımasızca yok etmek için hazır bekler, çünkü o kendi amaçlannı gerçekleştirmenin peşindedir hatta bütün ulusların refah ve gönenci bile zaman zaman onun keyfi isteklerine kurban edilmiştir. Bunun bir misali, Shakespeare'in *VI. Henri** adlı oyununda görülür. Bütün bunlar, varlığımızın kökü kendisinde yattığı için türün üzerimizde bireyinkinden daha yakın ve daha öncelikli bir talebi olmasına dayanır, bundan dolayıdır ki türün işleri tek tek kişilerin işlerinden çok daha önemli ve önceliklidir. Bunun farkında olan eskiler, türün dehasını, çocuksu görünüşüne karşın, kötü niyetli, gaddar, acımasız ve bu yüzden kötü şöhretli bir tann; huysuz ve zorba bir daimon, yine de tannlann ve insanların efendisi olan Eros'ta kişileştirmişlerdir.

συ δ' ω θεων τυραννε κ' ανθροπον, Ερως
(Tu, deorum hominumque tyranne, Amor!)[16]
–Euripides, *Andromeda*.

Ölümcül ve tam hedefine isabet eden vuruşlar, körlük ve kanatlar Eros'un ayırt edici nitelikleridir. Sonun-

[15] ("Istırap içerisinde insan ağzını açamazken
Bir tanrı kederimi dile getirme gücü verdi bana.")

* (*VI. Henry*, III. Bölüm, IV. Perde, 2 ve 3. Sahne.)

[16] (Sen tannlann ve insanların efendisi, Eros!)

cusu kararsızlığı ve hercailiği işaret eder ki genellikle sahip olmanın neticesinde elde edilen doyumun hemen arkasındaki yanılsamayla birlikte kendini gösterir.

Bu tutku, sadece tür için değeri olan şeyi kişi için de değerli olarak göstermiş olan bir yanılsamaya dayandığı için türün amacına erişildikten sonra bu yanılmanın etkisi hemen dağılıverir. Kişiyi etkisi altına alan, türün ruhu onu yeniden serbest bırakır. Bu ruh tarafından terk edilmiş olan kimse, tekrar ilk baştaki darlık ve yoksunluk (sınırlılık) durumuna döner ve büyük bir şaşkınlıkla görür ki böylesine yüce, kahramanca ve sınırsız bir çabadan sonra, zevki için geriye her cinsel tatminin sunacağı şeyin dışında başka bir şey kalmamıştır. Beklentisinin aksine, kendisini eskisinden daha mutlu bulmaz. Türün iradesinin aldatmasının kurbanı olduğunu fark eder. Bu yüzden genellikle muradına ermiş olan bir Theseus Ariadne'sini terk edecektir. Eğer Petrarca'nın tutkusu tatmin edilmiş olsaydı, şarkısı daha o dakikadan itibaren kesilirdi, tıpkı yumurtalarını bırakır bırakmaz kuşların ötüşünün kesilmesi gibi.

Burada yeri gelmişken şunu da belirteyim ki benim aşk metafiziğim en başta bu duygunun pençesindeki kişilerin hoşuna gitmeyecektir, ama bu ne kadar böyle olursa olsun, benim açıklamış olduğum temel gerçek onların bu duygularına yenik düşmemelerinde ya da ona boyun eğdirebilmelerinde, başka her şeyden daha etkili olacaktır, her ne kadar genel olarak makul düşünce ve değerlendirmelerle karşısına çıkılabilirse de. Fakat eski zamanların komedya şairinin şu sözlerinin geçerliliği bakidir: *Quae res in se neque consilium, neque modum habet ullum, eam consilio regere non potes* (Terentius, *Eunuchus*, v. 57-58).[17]

[17] (Kendinde akıl bulunmayanı akılla yönetemezsin.)

Aşk evlilikleri kişilerin değil, türün çıkarına yapılır. Söz konusu kişiler böylelikle, en küçük bir tereddüt bile hissetmeksizin, kendi mutluluklarına katkıda bulunduklarını zannederler; fakat onların gerçek amacı kendilerinin tanımadığı, bilmediği ve ancak onlar sayesinde mümkün olabilecek yeni bir varlığın dünyaya getirilmesinde saklı olan bir amaçtır. Bu amaçla bir araya getirilmiş olan erkek ve kadının, bundan böyle bu birliktelik-lerini mümkün olduğu kadar sürdürmeye çalışmaları gerekir. Fakat sık sık tutkulu aşkın özü olan bu içgüdüsel yanılsamanın bir araya getirmiş olduğu iki insan başka bakımlardan çok farklı yaradılışta olurlar. Bu vehim yahut yanılsama ortadan kalktığı zaman söz konusu farklılıklar açığa çıkar ki er geç olacak olan budur.

Aşk evliliklerinin çoğu kez mutsuzlukla sonuçlanmasının sebebi budur, çünkü birbirine âşık olan bu insanlar aracılığıyla esas göz önünde bulundurulan, üzerine titrenilen şey, mevcut kuşağın zararına, gelecek kuşaktır. *"Quien se casa por amores, ha de vivir con dolores"* (Her kim aşk için evlenirse sonu çaresiz hüsrandır onun) der bir İspanyol atasözü. Evlenecek çiftin rahat bir hayat sürmesini her şeyin önünde tutarak ve genelde anne babanın tasvibi alınarak yapılan evliliklerde durum bunun tam tersidir. Burada hakim olan düşünce ve mülahazalar, hangi türden olursa olsun hiç olmazsa gerçektir ve kendiliklerinden ortadan kalkmaları mümkün değildir. Ne var ki onlar aracılığıyla mevcut kuşağın mutluluğu, gelecek kuşağın zararına olarak kesinlikle göz önünde bulundurulur, bu doğrudur, ama akıbeti ancak zaman içerisinde anlaşılacaktır.

Evliliğinde karşı cinse duyduğu temayülün tatmininden ziyade parayı düşünen insan, türden (türün çıkarından) çok bir birey olarak kendi (çıkarı) için yaşar; haki-

katin tam zıttı bir durumdur bu ve bu yüzden gayrıtabiidir ve belli bir küçümseme duygusu uyandırır. Anne babasının verdiği öğütlere rağmen zengin, üstelik hâlâ genç olan bir erkekle evlenmeyi, rahat bir hayat sürmeyle ilgili her türlü mülahazayı bir tarafa bırakarak, sırf kendi içgüdüsel eğilimine uygun bir seçim yapmak için reddeden bir genç kız, kendi ferdi mutluluğunu tür uğruna feda ediyor demektir. Fakat bir kimse sırf yaptığı böyle bir tercih yüzünden kınanmayı hak etmez, çünkü o genç kız, en önemli olanı tercih etmiş ve doğanın (daha doğrusu türün) ruhuyla hareket etmiştir, halbuki anne babası ona bireysel bencilliğin ruhuyla tavsiyede bulunmuşlardır.

Bütün bunların sonucu olarak bir evlilik söz konusu olduğunda, kişinin ve türün çıkarları sanki bir savaş alanı içerisindedir ve sonunda birinden biri mutlaka yenik düşerek alanı terk edecektir. Gerçekten de genel olarak durum bu merkezdedir; çünkü rahat bir hayatla tutkulu aşkın bir arada bulunması ancak en nadir ve en mutlu kaza sayesinde mümkün olabilmektedir. Çoğu kimsenin tabiatındaki maddi, manevi ya da zihni kusur, bir ölçüde temelini evliliklerin safi seçim ve eğilimden ziyade her türlü harici mülahazaların ve tesadüfi koşulların bir sonucu olmasında bulmaktadır. Bununla beraber rahat bir hayatın yanı sıra eğilimin de belli bir ölçüde gözetilmesi durumunda deyiş yerinde ise burada türün koruyucu ruhuyla bir uzlaşmaya varılmış demektir. Pek iyi bilindiği üzere mutlu evliliklere nadir rastlanır, bunun nedeni bizzat evliliğin özünde yatar, çünkü evlilikte asıl gözetilen amaç şimdiki değil, gelecek kuşaktır.

Ancak şefkatli, sevgi dolu insanları teselli etmek için izin verin şunu da ilave edeyim, kimi zaman tutkulu cinsel sevgi kendisini bütünüyle farklı bir kökene sahip bir

hisle, mizaç uyumuna dayalı gerçek dostlukla bağdaştırır. Ne var ki bu sözünü ettiğim duygu, büyük ölçüde ancak gerçek cinsel sevgi tatmin edilip de ortadan kalkınca görünür hale gelir. Bu dostluk, o zaman genellikle bu iki kişinin dünyaya gelecek çocuk bakımından birbirlerini tamamlayan ve birbirleriyle örtüşen maddi, manevi ve zihni niteliklerinin, ki cinsel sevgi buradan doğar, bu kişilerin kendileri söz konusu olduğunda da, birbirleri karşısında tamamlayıcı bir tarzda zıt mizaç nitelikleri ve zihni üstünlükler olarak durmasından, dolayısıyla bir mizaç uyumunun temelini oluşturmasından kaynaklanacaktır.

Burada ele alınmış olan cinsel aşkın metafiziği, genel metafizik görüşümle yakından bağlantılıdır ve onun, bu konuya tuttuğu ışık aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Bir insanın cinsiyet dürtüsünü tatmin için yaptığı ve tutkulu aşka kadar ulaşan dikkatli, itinalı sayısız seçimlerinin, insanın gelecek neslin özel yapısının şekillenmesine duyduğu yüksek derecede ciddi alakaya dayandığını görmüştük. Şimdi, bu fevkalade ilginç alaka daha önceki bölümlerde ileri sürülmüş olan şu iki gerçeği doğrular: İlki, insanın gerçek özünün yahut doğasının yok edilmezliğidir, çünkü o gelecek kuşakta yaşamaya devam eder. Böylesine canlı ve arzulu olan ve düşünme ve yönelmeden değil, fakat gerçek doğamızın en derin karakteristikleri ve eğilimlerinden neşet eden bu alaka, insan mutlak anlamda gelip geçici bir varlık olmuş ve zaman içinde yerini kendisinden gerçekten ve bütünüyle farklı olan bir soy doldurmuş olsaydı, böylesine kökü kazınmaz biçimde var olamaz ve insan üzerinde böylesine muazzam bir tesir icra edemezdi.

İkincisi ise, insanın gerçek doğasının bireyden ziyade türde saklı olduğudur. Türün özel doğasına duyulan ve gelip geçici olan ilgi yahut eğilimden ciddi ve ateşli tut-

kuya kadar her türlü aşkın kökü durumundaki bu alaka, herkes için gerçekten en yüksek ve en önemli alakadır, başarısı yahut başarısızlığı onu en derin biçimde etkiler; bu yüzdendir ki ona fevkalade yerinde olarak *gönül ilişkisi* (*die Herzensangelegenheit*) denmiştir. Ayrıca bu alaka, kendisini güçlü ve kararlı bir şekilde hissettirdiğinde sadece bir insanın kendi şahsını ilgilendiren her şey bir kenara bırakılır ve kaçınılmaz olarak ona feda edilir. O zaman insan, türün kendisine bireyden daha yakın olduğunu ve sonuncuya göre birincide çok daha doğrudan yaşadığını gösterir. Öyleyse bir âşık, sevgilisinin her bakışına ve dönüşüne neden kendisini böylesine kayıtsız şartsız adar ve onun için her türlü fedakârlığı yapmaya hazırdır? Çünkü onu içindeki ölümsüz yan arzular; sair her şeyi arzulayansa sadece ölümlü tarafıdır onun. Belli bir kadına duyulan bu keskin ve yoğun arzu bu yüzden varlığımızın özünün yok edilmezliğinin ve onun türde devamının doğrudan bir teminatıdır.

Fakat bu sürekliliğe önemsiz ve yetersiz bir şey nazarıyla bakmak, türün sürekliliğini düşünürken sadece kendimize benzeyen, fakat hiçbir surette bizimle aynı olmayan gelecek varlıkların mevcudiyetini düşünmemizden kaynaklanan bir yanılgıdır. Ve bu da, yine dışarıya yönelmiş bilgiden yola çıkarak türün en iç doğasını değil, çünkü burada onu algıyla kavrarız, sadece harici biçimini nazarı itibara almamızdan kaynaklanır. Fakat onun nüvesi olarak bilincimizin temelinde yatan da, bu iç öz yahut tabiatın ta kendisidir, bu yüzdendir ki bilincin kendisinden daha doğrudan ve dolayımsızdır ve "kendinde şey" olarak *principium individuationis*'ten (bireyselleşme ilkesi) bağışık olduğundan, ister aynı zamanda ister farklı zamanlarda var olsunlar, gerçekte bütün kişilerde bir ve aynıdır.

O halde bu, yaşama iradesidir dolayısıyla hayatı ve sürekliliği böylesine hararatle arzulayan şeydir ve bundan dolayı o ölümden kurtulmuştur ve ölüm onu hiçbir şekilde etkilemez. O, mevcut durumundan daha iyi bir duruma erişemez; dolayısıyla nerede hayat varsa, kişilerin sürekli olarak onun için ıstırap çekmesi ve mücadele etmesi mukadderdir. Onu, bundan kurtarmak ancak yaşama iradesinin inkârıyla mümkündür, kişinin iradesi bu sayede türün gövdesinden kurtulur ve onda var olmaktan vazgeçer.

Bundan sonra olacak olanlarla ilgili herhangi bir fikre sahip değiliz, esasen böyle fikirler için gerekli veriler de elimizde yoktur. Onu, ancak yaşama veya yaşamama iradesi olarak özgür bırakılan bir şey diye tarif edebiliriz. Budizm bu son durumu *Nirvana* sözcüğü ile ifade eder. Bu haliyle o, her türlü insani bilgi için ebediyen erişilmez kalacak bir konudur.

Eğer bu son düşüncenin bakış açısından hayatın keşmekeşine bakacak olursak, herkesin onun ihtiyaçları ve sefaletiyle uğraşıp durduğunu, onun sonu gelmez gereksinimlerini tatmin etmek ve çok çeşitli acı ve ıstıraplarını defetmek için bütün güçlerini son noktasına kadar kullandıklarını, ne ki bunun karşılığında bu azap ve işkence içerisindeki ferdi varoluşun kısa bir zaman aralığı için korunmasından başka bir şey umamadıklarını görürüz. Ne var ki bütün bu kargaşanın ortasında iki sevgilinin birbirlerine arzuyla bakan gözlerini görürüz. Yine de neden böylesine gizli, çekingen ve kaçamaklı bakışlardır bunlar? Çünkü bu âşıklar bütün bu sefalet ve kargaşayı sürdürmek için gizlice çalışan hainlerdir, oysa başka türlü çok çabuk bir sona erişirdi bu, işte onlar bunu boşa çıkarmayı arzu etmektedirler, şayet kendileri gibi başkaları da onu daha önce boşa çıkarmışlar ise.